

Pohjan-Piltti

Kuvaus lopulta 13:tta vuosisataa

Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen

The background of the lower half of the page is a teal color. Overlaid on this are several thick, purple geometric shapes. These include a large triangle pointing upwards, a curved line on the left side, a vertical line on the right side, and various other angular and curved forms that create a complex, abstract pattern.

Project Gutenberg

The Project Gutenberg EBook of Pohjan-Piltti, by Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

Title: Pohjan-Piltti Kuvaus lopulta 13:tta vuosisataa

Author: Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen

Release Date: July 25, 2006 [EBook #18904]

Language: Finnish

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK POHJAN-PILTTI ***

Produced by Tapio Riikonen

POHJAN-PILTTI

Kuvaus lopulta 13:ttä vuosisataa

Kirj.

Yrjö-Koskinen

Werner Söderström, Porvoo, 1891.

POHJAN-PILTTI.

Jos otamme vanhat Klint'in merikartat katsellaksemme ja haemme sen lehden, missä Merenkurkku lukemattomine luotoinensa kuvataan, keksimme pian keskellä meriä, toista peninkulmaa Mikkelin Saarista luodetta kohden, pienen karimerkin, jonka viereen on pantu nimi: "Pohjanpiltti". Olen useilta saaristolaisilta ja merimiehiltä kysellyt, minkä-näköinen tämä Pohjanpiltti on. Mutta tän aian ihmisistä ei ainoakaan voi sanoa sitä nähneensä, vaikka se ennen muinoin mainitaan terävänä kärkenä ylöttyneen muutaman kyynärän korkeudelle veden pinnasta. Vanhat tietävät jutella, kuinka tämä pieni kari heidän vanhempiansa nuorella iällä oli ollut kaikkien merenkulkijain pelko ja kauhistus, kun syys-yön pimeydessä näitä vesiä sattuiivat kyntämään. Se oli aina ikäänkuin joku lumous olisi vietellyt heidän haatensa sinne käsin kulkemaan. Lukemattomat laivat ja alukset olivat yht'äkkiä törmänneet tätä julmaa nirrkkoa vastaan, ja silloin oli aina kaikki pelastus mahdoton. Näköisenä aikana oli helppo karttaa tätä kovaa onnea, sillä Pohjan piltin sivut ja hamara hohti päivänvalossa erinomaisella loisteella, jonka silakan-pyytäjät Mikkelin-saaristosta näkivät kaukaisena tähtenä näkö-alan luoteisessa ääressä. Mutta harvat lienevät kuitenkin päivänvalossakaan uskaltaneet lähestyä tätä kamaloittavaa paikkaa, jossa niin monelle miehelle oli surma tullut. Yleinen luulo oli, että Pohjanpiltti oli henki jonkin-lainen, ja kun aiottaisiin tapahtui että tuo päiväs-aikainen loiste moneksi vuodeksi hävisi ja haaksi-rikkoja silloin aina eneni, sanoivat saaristolaiset keskenänsä: "nyt on Pohjanpiltti äkeissänsä". Mutta mistä sen suuttumus ja äreä mieli näin aiottain oli syttynyt, sitä eivät oikein tienneet. Saaristolaiset tällä puolen ovat Ruotsalaisia ja Pohjanpiltti oli heille muukalainen.

Mutta nyt on Pohjanpiltti hävinnyt, eikä kukaan ole kuullut isoon aikaan sitä mainittavankaan. Samalla aikaa kuin kaikki muut karit ja luodot näillä vesillä ylenevät ylenemistänsä, satamat mataloituvat ja koko Merenkurkku jo rupeaa kuivalta tuntumaan Pohjan kaupunkien suurille laivoille, on tämä kari nähtävästi

vaipunut syvemmälle ja kätkenyt terävän kärkensä syvälle aaltojen alle. Vai olisiko sen nirkko taittunut, sen voima ja viha särkynyt? —

* * * * *

Syyskuussa 1595 kulki iso, mutta kanneton vene hyvällä purje-tuulella Pietarsaaren rannikolta Merenkurkkua kohden. Ilta alkoi pimetä, ja muutamat miehistä jo olivat levittäneet avarat sarka-kauhtanansa aluksen pohjalle, missä venyivät, jos ei juuri nukuksissa, kuitenkin hyvässä levossaan, sill'aikaa kuin muut istuivat purjeita kaitsemassa. Aluksessa olikin kelpo lailla väkeä, eikä tavaraa nähtävästi mitään, jotta helppo oli havaita, ett'ei tavallista kauppa-matkaa kuljettu. Tosin oli pitkin alusta ladottu iso joukko kirjavia vakkoja, mutta näitä tuskin lienee isompi luku ollut kuin miehiäkään, ja koska jokaisen kannessa oli punalla tai keltamaalilla kirjoitettu nimi ja vuosiluku, ei ollut epäilemistäkään, että niissä ei muuta tavaraa säilynyt kuin matka-eväs jokaiselle miehelle ja muut pitkän matkan tarve-kalut. Perimmäinen vakka oli muita suurempi ja kantoi kannessansa nimen: "Pentti Pouttu", mutta rinnatusten seiso i toinen vähäisempi, jossa ei nähty muuta kirjoitettuna, kuin: "H. H. F.", ja tätä vastaan nojasi hylkeen-nahkainen kesseli eli kapsekki, joka oli pystyyn pantu. Vahvmainen hylkeen-pyssy eli niinkuin silloin sanottiin tuli-putki seiso i vakan ja kesselin nojassa, josta arvaisit kaikella kolmella olevan yksi omistaja, ja vahva nahkakinna, sisustettu nuorella näädan nahalla, oli peitteeksi asetettu pyssyn suuhun. Toinen samanlaatuinen kinnas makasi miehen polvilla, joka par'aikaa perä-melaa hallitsi ja veneen purjeettomalta puolelta tarkasti silmäili keulan edustaa kauas siintyvää selkää myöten. Puvusta arvaten näytti tämä mies ikäänkuin aluksen päällysmiehellä. Hänellä tosin oli lammasnahkainen alus-takki niinkuin muillakin ja avara sarkakauhtana hartioille heitetty. Mutta lakkinsa ei ollut koirannahkaisella reunuksella niinkuin useimpien muitten, vaan kokonansa näädan-nahasta tehty, semmoinen kuin aatelisten siihen aikaan oli tapa kantaa. Ja kuitenkin ei tämä ollutkaan aatelinen, vaan pikemmin talonpoikainen mies. Se oli tuo rikas ja mahtava nimismies Hannu Hannunpoika Fordeel, joka itse, samatekkuin isä vainajansa ennen, oli Ruotsin kuninkaille rahoja lainannut, ja tässä aatelittomassa Pohjanmaassa tosin oli mainiampi mies kuin moni aatelinen muualla. Mutta mikään päällysmies hän ei kuitenkaan tässä ollut; senpä jo olisi nähnyt siitä rohkeasta silmästä, jolla häntä tarkasteli toinen mies, istuen kädet ristissä lähisen vakan ääressä. Tämä mies oli jotenkin lyhyt ja vahva, erinomaisen palavat silmät päässä ja suu vähäisen ilveissä päin. Leveä naama todisti Hämäläistä suku-perää. Se oli tuo mainio talollinen Pentti Pouttu Kyröstä.

— "Minä olen sielunne halki katsonut, Hannu", sanoi Pouttu, yhä luoden terävät silmänsä perämieheen. "Noihin Pietarsaarelaisiin en paljon luota, mutta teihin luotan. Kuitenkin tahdon toden puhua. Te kyllä pidätte kaikella rehellisyydellä meidän puoltamme, te kyllä rakastatte Pohjanmaan vapautta — siihen teillä hyvät syyt on, — mutta teiltä puuttuu rohkeutta. Jos ei teidän varomisenne olisi aina esteenä ollut, me talonpojat jo olisimme sonta-ryyttäreitämme päähän kolahuttaneet".

— "Ja saaneet koetella oman niskanne vahvuutta", lisäsi Hannu Hannunpoika, katsomatta toisen puoleen; "minä taidan vakuuttaa, Klaus herralla on terävät kirveet ja koko mestarit mestaus-miehiksi. Rautalammessa ovat nämä jo oppineet, millainen niskan-rakennus Hämäläisillä on".

— "Klaus herra! no, minä tahtoisin sen pirun nokista nenää vähän pestä", sanoi Pouttu tuimistuneena, mutta malttoi mieltään ja lisäsi: "Puhutte oikein, Hannu; täytyy odottaamme, mitä apua Kaarlo herttua meille tietää. Eipähän säädyt suotta lie Söderköping'iin kutsuttu".

— "Minä en luule", vastasi Fordeel, "että Hänen ruhtinaallisen armonsa asiat niin äkkiä valmistuvat. Jonkun vuoden ainakin saamme maltaa, ja minä aion siksi aikaa jäädä Ruotsiin valvomaan tämän maakunnan asioita. Mutta katsokaatte vaan, ett'ette ennen aikoja mihinkään rupea".

— "Vai Ruotsiin jäädä!" kertoi pilkallisella äänellä Pouttu; "no, no, kukin ihoansa arostaa".

— "Pentti!" vastasi toinen, katsoen kumppalinsa silmiin, "olen jättänyt vaimoni kotia; sinä tiedät, että häntä arostelen enemmän kuin omaa ihoani".

Pentti ei vastannut mitään ja hetken päästä puhe kääntyi toisaalle.

— "Jos tuuli näin pysyy, olemme ennen päivää päässeet Kurkun läpi".

Pouttu nousi pystyyn ja katseli merta ympärillensä. — "Jos tätä suuntaa pidätte, tulemme ennen yösydäntä asumaan Pohjanpiltin linnassa. Olen minäkin näitä vesiä ennen kulkenut".

"Olkaa vai!" vastasi Hannu vakavasti. Mutta yht'äkkiä molemmat säikähtivät. Yö oli näköinen ja täysi kuu tuolloin tällöin paistoi pilvi-hattarojen lomasta. Nyt

juuri kuu uudestaan näytti kirkkaat kasvonsa ja samassa toinen loiste leimahti veden pinnassa, noin puolen penikulmaa keulan edestä. Kaikki valveilla olijat sen kohta havaitsivat ja muutamat tekivät vanhasta katolilaisesta tavasta ristinmerkin. "Kääntää!" huusi Hannu Hannunpoika perästä ja kohta purjeet olivat löyhässä. Vähäisen ajan päästä taas pursi lenteli laineilla, mutta nyt etelämpää suuntaa, Maksamon saariston puoleen.

— "Pohjanpiltti on armollinen tänä vuonna", arveli taas Hannu Hannunpoika, kun kaikki oli suorassa. "Muutoin sen ei ole tapa lähettää loistettansa kuin päivällä, ja lapsuudessani Kustaa kuninkaan loppu-aioilla muistan kuulleen, kuinka alukset päivä-sydännäkin jäivät sen nokkaan kököttämään, kuten lahnanlisut onkeen".

— "Niin kyllä", vastasi Pouttu, — "vanha isäntä ei ollut Pohjanpilffin ystäviä, sen taidan kyllä uskoa. Mutta jos tällä kertaa olemme pelastuneet, niin minua tosin siitä saatte kiittää. Minä tahdon teille asian sanoa. Pohjanpiltti ei tahdo mielellään upottaa omaa sukuaan. Mutta jos toisten näillä vesillä kuljette, ett'en minä muassa ole, katsokaatte silloin eteenne. Ette taida tietää, mikä tämä Pohjanpiltti onkaan?"

— "Sitä ei juuri paljo kukaan tietäne", arveli nimismies.

— "Minä tiedän", sanoi vakavasti Kyröläinen ja vähän ajateltuansa hän alkoi jutella.

— "Taidatte tietää, että Kyrön kirkko ja Viipurin linna ovat yhtäaikaiset. Toisen on rakentanut koko Ruotsin-valta, toisen Kyrön seurakunta. Siitä on nyt kolmen vuosisadan paikka. Nepä kyllä rauhattomat ajat oli, jos nämätkin". — —

— "Vai rauhattomat!" keskeytti nimismies; "sitä ette sanoisi, jos olisitte lukeneet riimi-kronikaa. Herra Liungo Kalajoessa, jonka hyvin tunnette, on siitä tehnyt suomennoksen, josta kohta kuulette, olivatko Torkel Knuutinpojan ajat rauhattomat. Kuulkaappas nyt, mitä riimi-kronika lausuu:

Silloin hallitsi Torkel Knuutinpoika,
Taitava mies ja varsin oikea.
Talonpojat, papit, ritarit ja herrat
Hänehen suostuivat kaikki kerrat.
Riemu ja tanssi ja ritari-painit
Hoviloissa nähtiin, myöskin kaikki mainit.

Viljaa ei puuttunut talonpojilta,
Pöydäss' oli kalaa ja lihaa joka ilta.
Eip' ollut hätää kellään koko maassa,
Rauha oli rikkomaton valtakunnassa,
Eikä kukaan tohtinut vääryyttä tehdä,
Sitä ei marski kärsinyt nähdä.

Sentapainen mies oli Torkel Knuutinpoika. Kuinka semmoisen miehen ajat sanotte rauhattomiksi?"

— "Sanon kun sanonkin", vastasi Pouttu; "minulla on toinen kronika omassa ja esi-isieni hyvässä muistissa, ja sen mä taidan teille vakuuttaa, että minun muistikronikassani on paljoa sujuvampi runon-puku, kuin teidän riimi-kronikassanne. Mutta siitä ei tarvitse meille riitaa tulla, sillä tahdon teille jutella asian paljailla puvuttomilla sanoilla. Satuin sanomaan, että Kyrön kirkko ja Viipurin linna ovat yht'-ikäiset. Olisi pitänyt sanoani, että Kyrön kirkko on vanhempi, ennemmin aloitettu. Mutta valmiiksi se saatiin vasta kymmenen vuotta myöhemmin. Tämä ei tullut siitä, että Ruotsin-valta on suuri ja Kyrön pitäjä vähäinen. Ei vain! Kyrön pitäjä silloin oli kuin valtakunta. Koko eteläinen Pohjanmaa, rannat, saaristot ja sydänmaat, olivat silloin tämän pitäjän alla, ja sen asukkaat olivat kuin ruhtinaita, vallitsivat koko Lapinkansan yli ja kokosivat veron-saaliiksensa oravan- ja nädän-nahkoja summattomat määrät. Silloin tulivat nämä Ruotsin Hurrit rantoihimme ja juuri se sama Torkel Knuutinpoika ne tänne lähetti. Luuletteko tämän asian rauhaksi kääntyneen. Hän, joka ei kärsinyt muka nähdä vääryyttä kellenkään tehtävän, — eikö hän tässä tehnyt meille vääryyttä? Saatpas nähdä; jos sonta-ryyttärit kerran voiton saavat, he varmaankin tekevät yhtäläisen kiitos-puheen Klaus Fleming'istä". — —

Näin kulki Pouttulaisen puhe eteenpäin, samalla lailla kuin pilven-hattarat taivaalla, jotka milloin yhtyvät milloin taas hajoovat, mutta kaikki kuitenkin vihdoin kulkevat yhtä suuntaa. Nykyisen ajan seikat sekaantuivat Kyröläisen ajatuksiin ja vetivät hänen kertomuksensa oikealta tieltä, vaikka hän tavan takaa koki palata poikkeemisistansa. Koko yökauden lienee juttunsa kestänyt, jolla aikaa vene hyvällä vauhdilla kulki Riitakarim ohitse ja siitä lounaista suuntaa Kurkun läpi Ruotsinpuoliselle Raumanmerelle.

Sille tielle tahdomme jättää Pentti Poutun; mutta hänen juttunsa tahdon säilyyn ottaa. Jos lukija joskus on lehdessä ollut, lieneepä nähnyt, kuinka toinen kassaralla leikkaa lehtevät oksat maahan, toinen ne kokoilee ja sitoo kerpoihiin.

Jälkimäinen virka annetaan vaimoväelle ja lapsille. Niin minäkin tahdon Poutun kertomuksesta ko'ota nuo hajalliset aineet vihkoloihin, enkä vähäksyä tätä alhaista virkaani niin mainion miehen alla.

Käräjät.

Eräänä aamuna päivän noustessa kokoontui suuri joukko miehiä, Joutsu kunkin olalla, sille tasaiselle kunnaalle Kyröjoen varrella, missä nykyänsä Vähän-kyrön kirkko seisoo. Ne olivat Pirkkalaiset Lapinkävijät Suupohjassa [Tässä arvaisin Pentti Poutun olevan erehdyksissä. Ne olivat arvatakseni kaikki Lapinkävijät sekä Suupohjasta että Peräpohjastakin, vaikka enin osa vielä edellisessä lienee asunut.], jotka suvi-sydännä pitivät käräjiä ja keskustelemuksia yhteisistä asioistaan. Keskellä kunnasta oli kaksitoista istuma-kiveä piirissä, ja kullekkin istuutui yksi niistä Pirkkalais-seuran vanhemmista, joitten neuvot ja päätökset enimmästi asettivat sekä seuran yhteiset asiat että yksityisten keskinäiset riidat. Tulipunaiset lakit leveällä nädän-nahkaisella reunuksella olivat vanhinten tunnus-merkki, vaikka muuten kyllä olivat eri-pukuiset. Yhden puku oli varsinkin eri-näköinen. Muun vaatteensa ylle oli heitetty rauta-paita, kudottu hienoista renkaista, ja jaloissa oli rauta-saappaat semmoiset, joitten varret ylöttyivät polvien yli, rauta-paidan liepeitten alle. Itse mies, joka tämän raskaan rauta-kuorman yllänsä kantoi, ei ollut enää paraassa iässään; mutta joka kerran hänen muotoansa katseli, olisi luullut, että iho kasvoissansa oli samaa ainetta kuin paita ja saappaat, ja että pää ja kasvot ainoastaan siitä syystä olivat jääneet rauta-pukua vaille, koska jo itsestänsä olivat niin lujat, ett'ei minkään ase-ten terä niihin pystynyt. Hänen jalkojensa juuressa makasi suuri halleva koira, silmät ummessa, ikäänkuin nukuksissa. Pitkät selkä-karvat, jotka vähän väliä pystyyn nousivat, osoittivat kuitenkin selvästi, että niitten omistaja oli valppoalveillansa taikka ainakin levottomia unia näki.

Vasta-päätä tätä rautaista vanhusta istui vanhinten joukossa toinen mies, jonka puvussa ei mitään erinomaista ollut, mutta jonka vahvat jäsenet ja pitkä varsi todistivat tavattomia ruumiin voimia. Hänen päänsä istuessakin ylettyi puolta kyynärää korkeammaksi kuin muitten istujien. Hänen muotonsa näytti iloiselta ja vapaalta, ja vapaasti hänen silmänsäkin kulkivat kokoontuneen käräjä-joukon ympäri. Tämä joukko oli ikäänkuin siirtynyt enemmän sille puolelle, missä viime-mainittu mies istui ja levoton häly kuului heidän keskeltänsä, sill'aikaa

kuin vanhimmat tuosta tästä keskustelivat. Se oli niinkuin ensimmäiset suhinat puitten latvoissa, raju-ilman lähestyessä.

Keskustelemus-aineet olivat nyt loppumaisillansa, kun yhtä äkkiä tuo pitkä mies vanhinten luvusta nousi pystyyn ja nyt vasta nähtiin, ett'ei koko joukossa sen mittaista ollut. Kaikki häly oietai vaikenä, kun tämä otti puhuaksensa:

— "Matti Kurki!" lausui hän, ja halleva koira kohta jaloillansa oli, kun kuuli isäntänsä nimeä mainittavan, — "Kurki! minä tahdon tässä kaikkien Pirkkalaisten läsnä ollessa sulta asian kysyä. Miksikä olet poikasi lähettänyt Ruotsin kuninkaan kartanoihin? Miksikä hänen olet lähettänyt Ruotsin marskin seuraan, omia veljiämme vastaan Karjalassa sotaa käymään? Outoja puheita jo käymässä on. Mutta tiedä se, että vaikka tulisit kuningasten kummiksi ja ylimysten apiksi, vaikka poikasi koko Karjalan valloittaisi ja vihdoin tänne palajaisi kultaisiin kannuksiin puetettuna, ei tule sinusta eikä sinun suvustasi ikinä meille herroja. Me olemme tähän asti pitäneet sinua päämiehenämme. Mutta tämä on ollut ja on vieläkin meillä ehdon asia. Me emme ole sen vuoksi muuttaneet Hämeen suloisista maista näihin Pohjan rämeisiin, että pitäisi joutumamme rauta-höyhenisten kurkien tallattaviksi. Tänä päivänä, jos mieleemme tekee, valitsemme toisen päämiehen".

Se oli Kurjen vanha sota-toveri, Viljakka Pouttu, joka näin lausui, ja muusta joukosta kuului iso hälinä, joka kyllä todisti, että Viljakan puhetta oli hyväksytty. Kurjen ukon silmissä näkyi vihan leimaus, joka levitti kalpean loisteen hänen rautakarvaisiin poskipäihinsä. Mutta hän ei noussut eikä virkkanut mitään.

— "Se on totta, minkä Pouttu puhuu", lausui toinen vanhimmista; "siitä Kurjen suvusta paisuu meille ankara esivalta. Hän istuu keskellämme niinkuin kuningas, tuskin on kuulevanansa mitä keskustellaan; mutta kun vihdoin sanansa sanoo, se sana ei ole neuvon sana, se on käskyn. Jos annamme ylpeyden paisua, tulee meistä pian Lappalaisia ja hän meidän vero-herraksemme. Ottakaamme toinen päämies, joka meidän-mukainen on ja meidän-mukaisia poikia kasvattaa, — ottakaamme Pouttu".

"Pouttu päämieheksi", huusi koko kärejä-joukko. Mutta Kurki nousi seisaalle, jotta rautarenkaat paidassansa helisivät. Kaikki joukon meteli tyyntyi, kun hänen terävät silmänsä synkästi tarkastivat heitä. Sitten nämä silmät palauttivat teränsä ja vaipuivat maata kohden. Ikäänkuin itseksensä hän puhui:

— "Ihmisellä on lyhyt ikä, mutta sitäkin lyhyempi muisti. Siitä ei ole täyteensä kahta kymmentä vuotta, kuin minä ja Viljakka Pouttu te'imme naimis-matkan, veimme miekka kädessä kaksi kaunista sisarta Karjalasta. Siihen aikaan nähtiin meissä kaksi luopumatonta toveria. Mutta ystävyys on haihtunut kuin oluen vaaho ja vanha toveri jo yrittää, millä saisi veikkonsa re'en syrjältä kinokseen. Hän on uusia veljiä saanut Karjalassa, missä emme ennen muuta nähneet kuin yhteisiä vihollisia. — No, onko viisitoistakaan vuotta kulunut siitä, kun kävin Maunu kuninkaan puheilla toimittamassa koko tälle Pirkkalais-väelle herruuden Lappalaisten yli, jota ei yksikään teistä olisi voinut. Nyt olen mielestänne jo tarpeeton, mitätön mies. Kiitollisuus on riutunut, niinkuin keväinen jää, se on umpeen mennyt, niinkuin re'en jälki lumituiskussa". — Hän nosti silmänsä taas; kaikki oli ääneti ja hän jatkoi: "Minua soimataan siitä, kun poikani olen lähettänyt kuninkaan ja marskin hoviin! Millä lailla luulette voivanne pitää sen oikeuden ja herruuden, jonka teille toimittanut olen, jos en minä teille pidätä Ruotsin hallitusmiesten suosiota. Minun poikani palvelus vieraassa maassa on teille suojelusta, hänen retkensä Karjalan pakanoita vastaan ostaa teidän syntinne Jumalalta anteeksi. Mutta te ette ymmärrä taivaallisia eikä maallisia etujanne. No", hän lisäsi uhka-äänellä, "minä pyydän teistä eron. Maksakaa vain, minkä olen hyväksenne kuluttanut!" — Koira kerran haukahti puheen päätteeksi, ikäänkuin sanoaksensa: "Niin maksakaatte, taikka!" —

Äänetön odottamus vallitsi koko joukossa. Mutta Viljakka Pouttu kohta uudestaan nousi.

— "Jos tahdot meistä eron", sanoi hän, "niin kulutuksesi ja vaivan-näkösi ovat helposti maksetut, — ne, mitkä meidän edestämme olet tehnyt ja nähnyt. Sinun syntiesi tähden olemme jo ruvenneet kirkkoa rakentelemaan ja joutuneet Turun pispan vallan alle. Sinun omaatuntoasi painaa kahden naisen murha, ja sinulle helpoitukseksi painaa meitä nyt Turun paavin paimen-sauva. Sinun muistosi on höltynyt, kun et enää oikein muista sotaretkeämme Karjalaan. Minä olin naimaton, ja kun kaksi kaunista sisarta tapasin, niin sodan oikeudella otin toisen, — te'in hänen naisekseni. Mutta sulla oli nainen kotosella. Mitä vasten silloin otit toisen Karjalais-neidon mukaasi. Ja minne entinen emäntäsi katosi? minne sen lapset? Ja kuinka uuden naisen kävi? Se vihasi sinua, se on totta. Häntä miellyttääksesi, sinä tapoit entisen emännän ja entiset lapset; mutta hän vihasi sinua vielä enemmän. Kaksi lasta, pojan ja tyttären, hän oli sinulle synnyttänyt, niin löytyi hän muutamana päivänä hirtettynä metsästä. Sinä olet julma mies, Kurki, mutta sinä olet jumalinen. Sinun poikasi nyt käypi risti-sotaa oman äitinsä sukua vastaan, mutta Lappalais-raukkoja sinä raatelet, niinkuin olisivat metsän-

riistaa. Ne pakenevat meitä, ne häviävät, ja meiltä häviää verot ja saaliit. — No, mekin tahdomme sinusta eron. Jos tahdot, niin ostamme sinulle sijan Turun luostariin, missä oikein voit vielä pyhäksi käydä. Mutta jos olet tottumaton avoin jaloin käymään, meillä on avarat tilukset Hämeessä. Ota ne, muuta sinne; siellä olet Ruotsin ylimyksiä ja Turun pappeja likempänä".

Koko joukko huusi suostumusta tähän ehdotukseen, ja Matti Kurki oli hämmästyksissä, että hänen uhkauksensa oli semmoisen päätöksen saanut. Viha sydämessä, täytyi hänen mieltä. Pouttu päämieheksi eli Lapinvoudiksi valittiin, viideksi vuodeksi. Käräjät vihdoin hajosivat.

Pohjan Neito.

Meidän ei ole helppo arvata, mitä kaikkia tuumia ja hankkeita oli Kurjen ukon päässä asunut. Pohjanmaan Lapinkävijät, joitten päämiehenä hän alusta saakka oli ollut, olivat viime aikoina ruvenneet pahaa aavistelemaan ja olivat nyt mielihyvillään, kun asia semmoisen lopun sai. Tosin muutamat, niinkuin Viljakka Pouttu, joka vanhastaan tunsivat häntä, tiesivät, että hän ei tämmöistä loukkausta kostamatta jättäisi. Mutta salaiset juonet heitä enemmän pelottivat kuin täysi vihollisuus, ja samassa senkin arvasivat, että Kurjen mahtavuuden aurinko oli laskeumassa, niin pian kuin päämiehyytensä Pohjan miesten seassa oli lakannut. Jos häntä tähän asti oli Ruotsin hovissakin jotenkin suuressa arvossa pidetty, se isommaksi osaksi oli lähtenyt siitä syystä, että häntä oli katsottu ikäänkuin Pohjanperien ja Lappien kuninkaaksi, jota ei käynyt aivan halpana alamaisena pitää. Jos nyt Pouttu taikka joku muu kävisi Ruotsissa tarjoomassa yhtäläistä alamaisuutta ilman Kurjetta, niin arvattavasti Ruotsin hallitus ei ottaisi entisen päämiehen koston-tuumia suojellaksensa, ja silloin ei olisi hätää hänen yksityisistä yrityksistensä. Näin vanhat viisaat arvostelivat tämän tapauksen valtiollisia kohtia.

Mutta Pohjan Pirkkalaisissa ei ollut paljaastansa vanhoja viisaita, vaan myöskin nuoria veitikoita, ja nämä eivät paljon suinkaan ajatelleet valtiollisia seikkoja. Että Kurjen ukko itse muutti muuanne, he kyllä mielellään näkivät; hänen kolkko katsantonsa ja ylpeä käytöksensä ei voinut olla heillekkään mieluinen. Mutta tämänpä melkein olivat unohtaa, muistaessaan hänen ainoata tytärtään, joka oli Pohjan kuuluna, Pohjan kunniana.

Lyyli, lylyn lykyttäjä,
Kautokengän kuluttaja.
Hirven ahkion ajaja,
Pohjan neito pulskeainen,
Veikko viidan impilöille,
Suloisille, suike'ille,
Sisar Vellamon väelle,
Veen emännän tyttärille. —

Pitikö hänenkin lähtemän pois, hänen joka oli Pohjan poikien ihastus ja kerskaus, "maan kuulu, veden valio"? — Vanhat viisaat vastasivat, vaikka vastoin mieltänsä: "totta kaiketi; hän seuraa isäänsä, niinkuin tytär ainakin" — —. Mutta nuoret yhdellä äänellä arvelivat: "ei suinkaan; hän on meidän, hän on Pohjanmaan!" — ja totta puhuen, eivät vanhat viisaatkaan voineet tätä kieltää. Lyyli oli ikäänkuin juurtunut Pohjanmaahan.

Kaikki tiesivät, että Lyyli itse ei tahtonut pois syntymä-paikoiltansa, ja he tiesivät sen ohessa, että Lyyli oli itsevaltainen lapsi, Matti Kurjen omaa jäykkää luonnetta, eikä milloinkaan tottunut muitten tahdon alle taipumaan. Koska Luoja ei näy tehneen ainoata ihmistä niin kiven-kovaksi, ett'ei mitään hellää paikkaa hänen sydämissään löydy, oli Kurjen ukollakin, varsinkin vanhalla iällänsä, muutama heikompi puoli, ikäänkuin reikä ruosteen syömässä rauta-asussa. Tämä heikkous oli rakkautensa lapsiinsa, varsinkin tyttäreen. Ei sitä tarvinne muistuttaakkaan, että tämäkin rakkaus oli itsekäs, niinkuin koko mieskin. Mutta osaksi taisivat oman-tunnonkin soimaukset siitä mitä hän äitiä vastaan oli rikkonut, tehdä hänen hellemmäksi, jopa liiankin myöntäväiseksi tytärtä kohtaan, ja Lyyli oli tästä syystä saanut olla ja elää varsin omilla valloillansa. Isä enimmältään oli kotoa poissa, milloin Lapinmaissa käydessään, milloin muissa tärkeissä toimissa, ja suuressa talossa, suuren perheen keskellä oli Lyyli jo lapsuudesta asti enimmästi ainoana haltiana. Tämä asia oli jo aikaisin kasvattanut hänen neronsa ja älynsä, mutta samassa totuttanut häntä ohjattomaan vapauteen, johon vihdoin vanhan Kurjenkin, kotona ollessansa, täytyi suostua. Vapauttansa ja elämän täyttä nuoruuden-riemua rakasti Lyyli enemmän kuin mitään muuta maailmassa, ja tämä miehen luonne ilmaantui kaikissa hänen huvitus-töissäänkin. Taitavammin kuin hän ei kukaan osannut purttansa ohjata Merenkurkun kuohuvissa tyrskyissä, ja tarkemmin kuin hän ei kukaan lähettänyt nuoltansa vikkelän kärpän silmiä kohden. Talvisaikana oli suurin huvituksensa asettaa isänsä lahjoittama aljo-hirvi ahkion eteen, ja sitten niinkuin tuulen siivillä liidellä Pohjanmaan äärettömillä nevoilla. — "Pohjan neiti käy", oli ihmisten

tapa sanoa, kun hänestä vilahduksen näkivät, ja Lappalais-raukat luulivat hänen Pirkkalaisten haltiattareksi, joka näille heidän herroillensa antoi niin suurta onnea ja menestystä. Itse Pohjan Pirkkalaisten seassa oli monella melkein sama luulo.

Näin oli Kurjen ukko antanut tyttärensä yletä ja kasvaa oma-valtaisessa vapaudessa. Hän uljaili sydämessään Lyylin puhkeavasta ihanuudesta ja mietteili mielessään suurta tulevaisuutta rakkaalle tyttärelensä. Suurta, komeata naimista hän sille toivoi. Hän oli sitä varten jo muutama vuosi sitten Hämeen puolisisissa tiluksissaan rakennuttanut upean kartanon Vesilahdella, josta piti tulemaan Lyylille perintö ja morsius-myötäjäiset, koska taas Pohjanpuoliset tilukset ja päämiehyys Pirkkalais-seurassa oli annettava Lyylin veljelle osaksi. Sillä tavoin muka molempien onneksi oli tehty, mitä hellä isä suinkin tehdä saattoi: pojalle perintö määrätty siinä maakunnassa, missä hän saattoi etevimmän sian pitää isänsä jälkeisenä hallitsijana, tyttärelle taas asunto määrätty Hämeen suloisilla niemekkeillä, missä hänelle korkeat, ritarilliset naimiset olivat tarjona.

Niinkuin jo olemme nähneet, oli kuitenkin Pohjanmiehillä toinen mieli, — ja niin oli Lyylläkin. Ei ole mikään niin inhoittava nuoren tytön kuulla, kuin toisen sille rakentamat naimis-tuumat, ja kun Kurjen ukko toisinaan kuvaili tulevaista onnea ja kunniaa tyttärelensä, kuinka sen piti korkean miehen puolisona istuman Laukon kartanossa Vesilahdella ja tuleman suuren suvun kanta-emäksi, oli tuo Lyylille niinkuin kalman kylmyyttä, eikä hän ollenkaan voinut ymmärtää, miksikä hauen pitäisi milloinkaan naimisiin ruveta ja miks'ei hänen käynyt elin-aikaansa tyttönä liidellä revon-tulten valaisemilla Pohjan aukeilla taikka puna-purjeillansa lasketella Merenkurkun aaltojen yli. Koko Laukon kartano, koko Hämeenmaa oli käynyt hänelle kiusaksi ajatella, siitä ainoasta syystä että se oli hänelle naimis-asunnoksi aiottu, ja kun Kurjen ukko otti tätä ainetta puheeksi, oli Lyylin tapa sanoa, päättäneensä vaihe-kauppaa tehdä veljensä kanssa, jonka sopisi muka isoisena ritarina Laukossa asua, jättäen Pohjan päämiehyys sisarellensa. "Neidon mieli on kuin keväinen ilma, milloin tuulta, milloin tyyntä", arveli siihen vanha Kurki, ja siksensä olivat asiat muutaman aikaa jääneet. Hän oli vakuutettu, että tyttö pian oli omaa parastansa ymmärtävä.

Mutta nyt olivat asiat yht'äkkiä saaneet vakaisemman muodon. Ei ainoastaan Lyylin, mutta itse Kurjenkin koko perheinensä piti Hämeesen muuttaman. Se oli auttamaton asia. Vaivoin hillitty vihan liekki riehui vanhan päämiehen sydämessä, eikä hän enää kärsinyt leikki-puhetta tyttäreltänsäkään, joka tosin

olikin iloisen mielensä peräti kadottanut. Yhteinen tympeys vallitsi Kurjen ukon koko huonekunnassa. Itse hän valmisti muuttoansa tulisella innolla, ikäänkuin maa olisi hänen jalkojansa polttanut; mutta koko hänen perheensä vitkasteli, vaikka juurtunut kuuliaisuus kuitenkin saatti heidät isännän käskyjä noudattamaan. Totki, tuo vanha uskollinen koira, jonka ikää ei kukaan oikein tiennyt, veti yöt päivät surullista virttä, ikäänkuin olisi pahoja aaveita nähnyt. Lähtö-aika läheni, ja joku osa palkollisista oli jo edeltä lähtenyt Laukkoon; toiset ottivat eronsa, kosk'ei tehnyt mielensä Pohjan seutuja jättää. Ainoastaan viimeiset toimet olivat enää tehtävinä, niin Matti Kurki saisi pudistaa tomun jaloistansa ja lähteä pois entisestä vaikutus-alastaan, jota hän nyt sadatteli, — lähteä takaisin syntymä-maahansa, joka oli nähnyt hänen ensimmäiset askeleensa vallanhimon tiellä.

Mutta Lyylin piti syntymä-maastaan lähteä, vieraasen maahan, tietymättömän tulevaisuuden maahan tulla. Jo tämä ajatuskin tahtoi hyydyttää hänen lämpimän verensä; mutta asia oli auttamaton. Jos olisivat kaikki muut seikat olleet vanhallaan ja vanha Kurki olisi tahtonut ainoastaan vanhat tuumansa toteen saattaa, hänen tyttärensä epäilemättä ei olisi taipunut, — ja vaikea on sanoa, mikä neuvo vihdoinkin olisi vanhukselle jäänyt; hän oli enemmän tottunut tyttärensä mukaan taipumaan, kuin tytär hänen mukaansa. Mutta nyt oli itse Lyylin tila toivoton, neuvoton. Hän tiesi, että Pohjalaiset ajoivat Kurjen suvun pois maan-ääriltänsä. Hänelle ei voinut tulla mieleenkään, että yleinen viha ei koskisi tyttärtä samassa kuin isääkin. Tämä luultu viha tuntui hänelle tukehuttavalta, niinkuin raskas ukkosen pilvi, ja tukaluudessaan hän melkein ikävöitsi päästä Hämeen ilmaa hengittämään. Ja kuitenkin tämä Häme oli hänelle kamottavainen.

Vitjakka.

Niihin viikkoihin, jotka käräjistä olivat kuluneet, ei Lyyli rohjennut Pouttulassa käydä, vaikka tuo oli hänelle tähän asti ollut niinkuin toinen koti ja Pouttulan täti emottomalle niinkuin äidin siassa. Tosin Lyyli ainoastaan vaillinaisesti tiesi, mitä käräjissä oli tapahtunut, mutta senpä ainakin kuuli isänsä katkonaisista puheista, että Pouttulaiset sen etevimpiä vihamiehiä olivat. Monta kertaa oli tyttö näinä ahdistuksen päivinä hankkinut lähteä tätilään, mistä hän aina ennen oli tottunut neuvoja hakemaan. Mutta häntä oli kamoittanut se ajatus, että muka kylmyydellä, ehkäpä vihalla häntä kohdeltaisiin, missä hänen aina oli ollut niin

erinomaisen lämmin ja hyvä olla. Enemmän kuin hän itse oikein ymmärsikään, tämä ajatus häntä kauhistutti, ja enemmän kuin kaikki kauhu vaikutti kuitenkin käsittämätön ja hillitsemätön halu, joka kehoitti häntä sanomaan viimeiset jäähyväiset toiselle kodilleen ja sen rakkaille asujaimille. Varhain eräänä aamuna hän istui satuloitun hevosen selässä. Matkansa kulki lounaista joenvartta ylöspäin, kunnes hän muutamassa uitto-paikassa meni virran poikki. Jota edemmäksi hän kulki, sitä enemmän hänen mielensä virkistyi; sillä kesäinen aamu on verraton lääke haihduttamaan kaikkia mielialoja. Melkein tavallinen ilonsa hohti Lyylin kauniista kasvoista, hänen astuessaan Pouttulan pirttiin.

— "Käyn hirveäni hakemassa, missä lieneekään, kun ei ole moneen aikaan nähty, ei kuultu. Täytyy pitää se tästä lähin kytkyessä, muutoin karkaa takaisin Pohjanmaahan. — Etkö tahtoisi toki minua auttaa, Vitjakka? Muutoin en tiedä, mitä sinusta luulla. Ehkä kadehdit sen minulta".

Pouttulan pirtissä istui koko perhekunta eineellä, isäntä, tuo uusi päämies Viljakka Pouttu, ja emäntänsä poikineen. Vanhin poika, Vitjakka, oli pitkä pulskea nuorukainen, jolla jo oli suuri maine Lapinkävijäin seassa hänen rohkeudestaan ja miehuudestaan kaikissa vaarallisissa tiloissa sekä talvi-matkoilla autoissa erämaissa että kesä-retkillä, Pohjanlahden ja Raumanmeren aavoilla laineilla. Hän oli syntyessä saanut nimen "Vitjakka" ja äitinsä oli jo silloin ripustanut vahvat hopea-vitjat hänen kaulaansa ikäänkuin miehuuden merkiksi. Mutta kun lapsi yleni, varttui ja valmistui, syntyi hänelle toinen nimi yht'ikäisten keskellä, joitten etevin ja voimakkain hän oli, ja tätä nimeä ruvettiin pian hänelle yleisesti antamaan. Tämä liika-nimi: "Pohjanpiltti", on yhtä vaikea selittää kuin moni muukin nimitys maailmassa, mutta jos sen omistaja tällä tavoin ikäänkuin verroille asetettiin sen "piltin" kanssa, joka Betlehem'issä syntyi, se tosin todistaisi, kuinka vähän kristin-uskoa vielä oli tunkeunut Pohjan seuduille. Ja niin se kuitenkin näyttää olleen. Se oli kunnia-nimeksi otettu, jonka Vitjakan äitikin juhlallisessa puheessa mielellään käytti. Mutta ihmiset ympäristöillä ja pian koko Pohjassa laskivat mielellänsä nimet: "Pohjanpiltti" ja "Pohjan neito" yhteen. Se oli niin luonnollista; molemmat olivat Pohjan kuuluina ja Pohjan tulevaisuuden toivoja.

Mieli-hyvän loiste, joka oli tytön tullessa leimahtanut Vitjakan silmissä, katosi kohta, kun tervehdys-sanat kuuli. Hän oli jo luullut Lyylin lähtevän, hyvästi jättämättä. Siitpä ilo sitä nähdä. Mutta nyt?
— Näinkö jää-hyväiset sanottiin Pohjanmaalle ja — tuttaville?

— "Älä huoli kytkyttä laittaa?" sanoi vihdoin Vitjakka, — "hirven emäntä tulee ritarilliseksi rouvaksi ja hirvi itse ritarilliseksi hirveksi. Mikä sen sitten ollessa on! Pohjan laitumilla ei kasva kelvollista ruohoa niin korkea-arvoiselle itikalle".

Tyttö oli istunut lavitsalle. Kauhea täristys uhkasi musertaa hänen jäseniänsä, ja Pouttulan emäntä nousi levottomana pöydältä. Mutta Lyyli tointui jo liikutuksestaan, jonka mielensä voimalla tukehdutti, ja lausui levollisella, vaikka hiljaisella äänellä:

— "Te'et hirvelleni väärin, — ja ehkä hirven emännällekin. Molemmat pannaan kytkeyeen ja molemmille on kytkyt yhtä tottumaton. Mutta toista ei vihata missään; sillä on maailma vihanta joka maassa ja syystä on varomista sen rikkovan kytkeyensä palatakseen syntymäpaikoillensa. Toista taas ajetaan maan-pakolaisuuteen syntymä-kedoiltansa".

— "Sinuako maan-pakolaisuuteen, Lyyli!" huusi Vitjakka riehahtaen. "Kukapa sinusta on eron pyytännyt? Etkös olisi voinut tänne jäädä, antaen isäsi lähteä? — tämä julma isä, joka tappoi tyttärensä äidin, tappoi sinun äitisi, Lyyli! — Etkös olisi tänne voinut jäädä, tänne syntymä-taloosi, jota olet tähän saakka lapsuudestasi hallinnut? Etkös olisi voinut, kun tahtonut olisit? sillä et olekaan muitten tyttöjen tapainen; sinä olet syntynyt käskemään ja itse Kurjen ukko on pääsemättömissä, kun sinä jotakin tahdot. Mutta et varmaankaan tahtonut. Voi kaikkien meidän riemua, jos tahtonut olisit!"

Kauheat tunnot tuimistelivat Lyylin sydämessä. Vaaleana, kalman-näköisenä hän istui kuin jäätynyt, ja sydämensä oli pakahtua ahdistuksesta. Hän oli nyt ensi kerran suorilla sanoilla kuullut äitinsä surmallista loppua mainittavan, ja muistaessaan himmeitä huhuja, joita ei tähän asti ollut ymmärtänyt, hän ei enää voinut epäillä, että tässä joku hirveä perä oli salattuna. Äiteä, äiteä — kuinka paljon hän oli sitä nimeä näinä viimeisinä aikoina kaivannut mainitaksensa! Nyt vasta, kun syntymämaasta oli lähteminen, hän oikein oli tuntenut äidillistä hellyyttä, äidillistä neuvoa tarvitsevansa. Ja nyt hän kuuli kauhulla, mitenkä tämä hänen kaivattavansa oli päivänsä lopettanut. Kaipaus oli muuttunut polttavaksi tuleksi. Maailma oli käynyt autiommaksi kuin Lapin lumiset aukeat. Tyttö oli vieraantunut ainoastakin turvastansa, mikä hänellä jälillä oli ollut, — vieraantunut omasta isästänsä, — murhaajasta.

Mutta kuka se oli, joka neidon kylmän-hikistä otsaa lämpimällä kädellä pyhkeili? — jonka rintaa vasten neito vaipui, sulaen kyynele-virtoihin?

Se oli Vitjakka Pouttu, "Pohjan-piltti". — — Sydämmen polttaviin haavoihin vuoti lievittäväinen voide vuotamistaan. Se oli lemмен sulo, joka toi ruusut takaisin poskipäihin.

Lyyli taas nousi; mutta kuinka muuttuneena! Hänen uljas uskalluksensa, joka ei tarvinnut muihin turvata, oli nyt taittunut, notkistunut. Hän oli sortuneena kovan onnen alle, mutta samassa löytänyt ketä vastaan nojata. Hän oli vaimo nyt, toisen turviin pakeneva, heikko, nöyrä ja taipuvainen.

— "Mitä mun pitää tekemän?" oli hänen ensimmäinen kysymyksensä.

— "Jää minulle", vastasi Vitjakka; "tämä käsi sinua holhoo ja puolustaa". — Nuorukaisen silmät välkkyivät miehuuden voimasta. Hän tunsu käsivartensa väkevämmiksi kuin milloinkaan ennen.

Mutta vanha Pouttu pudisteli päätänsä. — "Saammehan mennä kuulustamaan, mitä Matti Kurjella on siihen sanomista. Minä en hyvää vastausta odota. Ja jos niin on, niin tytär seuraa isäänsä. Ota se sitten, Pohjan-piltti, millä keinoin voit. Mutta varkain emme sitä täällä pidä".

Se oli sana, johon ei kenenkään käynyt vastaan sanoa. Illan tullessa oli Lyyli taas kodissansa, ja seuraavana aamuna kävi vanha Pouttu poikansa kanssa Kurjen talossa, pyytämässä neitoa miehelään. Vanha päämies vastasi pilkalla ja ylenkatseella. Hänen ei sopinut muka naittaa tyttärensä alamaistensa pariin, mutta lupasi kuitenkin heidän mieliinsä toimittaa niin, että Lyyli vasta, jonkun mahtavan ritarin rouvana, palaisi Pohjanmaalle, hallitsemaan ja vallitsemaan perintö-oikeutensa nojassa.

Vanha Pouttu levollisesti muistutti, että vanhuus oli tehnyt entisen toverin pään heikoksi, jott'ei enää osannut eroittaa mennyttä tulevaisesta, eikä mieli-kuviansa olevaisista oloista. Ritarillisen herruuden olisi muka huono menestys Pohjanmaalla, jos kohta Lyylinkin kädellä se valta käytettäisiin. Mutta Pohjan miehet eivät olleet muka unohtaneet, millä lailla heidän isänsä olivat naisia kosineet. Ja mitä silloin tapahtuisi Kurjen ukolle ja hänen ritareillensa, sen hän saisi lukea omaksi syykseen.

— "Kaitse tyystin tyttäresi!" huusi Vitjakka, ratsunsa selkään hypätessään; "jos rauta-paitasikin alle sen kätkisit, minä sen sieltäkin löydän. Pysy valveilla vuoden pisimpänä yönä".

Sininen silkki-vyö viittasi luhdin akkunasta jää-hyväiset pois-menijälle. Hän ajoi ratsunsa siitä alitse, ja vyö laskeutui alas hänen olkapäilleen. Sanaa virkkamatta ajoivat Pouttulaiset kotiansa.

Vuoden pisin yö.

Joulun lähetessä astuskeli Matti Kurki levottomilla askeleilla juhla-salinsa permannoilla Laukon kartanossa. Hänen silmänsä olivat vähän kadottaneet entistä terävyyttänsä ja askeleissa oli vähäinen, tuskin havaittava horjaus; mutta kasvot olivat melkein kamalamman karvan saaneet. Mieli-karva, ikävyys ja koston-himo kalvoivat entisen Pirkkalais-päämiehen sydäntä. Hän katseli väliin ympäri huonetta, joka oli pitoja varten koristettu, pöydät peitettyinä hienoilla Englannin veroilla, lavitsat ja penkit varustettuina pehmeillä tyynyillä ja villa-vaipoilla. Mutta tätä katseltuansa hän taas vaipui omiin ajatuksiinsa ja ärjähti toisinaan itseksensä, johon Totki, joka uskollisesti seurasi hänen jälkiänsä, vastasi lyhyellä haukahduksella.

Lavan-alustan puolella istui Lyyli työllään. Palvelija näytti valkeata leimuavalla soihdulla, ja lisäksi paloi vierisellä pöydällä kynttiläkin semmoinen, jonka käyttämistä uuden uskon kirkolliset menot olivat Suomenmaahan tuoneet. Lyyli oli kalpeampi kuin ennen, sen iloinen lapsellisuus oli kasvoista hävinnyt; suru ja kaipaus asui sen silmissä.

— "Mitäs te'et", kysyi Kurki pysähtyen. Hänen äänessään ei enää ollut havaittavana entinen lempeys tytärtänsä kohtaan.

— "Hää-ohjaksia sulholleni", vastasi tytär vakavasti.

— "Se on oikein", jatkoi isä leppeämmin; "tänä ehtoon jo tulee Harald ritarinensa Birger Jaarlin linnasta. Huomis-päivän pidämme iloa täällä ja aikaisin ylihuomen-aamuna ajamme juhlallisessa hää-menossa Sastamalan [tämä oli Karkun pitäjän sen-aikuinen nimi] kirkolle vihkiäisiin. Sitten odottavat komeat tuliaiset nuorta linnan-rouvaa Hämeenlinnassa. Et taida tietää, että koko Pohja on laskettu Harald'in läänin alle. Harald on mahtavin ritari koko Suomenmaassa, Ruotsin marskin omaa sukua" — —

— "Minä en tunne ritari Harald'ia, enkä tahdo häntä tuntea", lausui neitto punastuen mieli-pahasta. "Olen sen jo usein Teille sanonut, olen toisen oma, — Pohjan-piltin".

Kurjen ukko löi jalkansa permantoihin, että rautarenkaat helisivät ja salin laet kajahtivat. Palvelija hämmästyksissinsä päästi soiton maahan, johon se sammuneena jäi karrestansa suitsemaan.

— "Jos et käskyäni noudata, lähetän sun vetten ja vuorten ta'a Saksan synkimpään nais-luostariin, — taikka ma asetan tänne Laukkoon sinua varten rauta-telkeisen luostarin, missä saat muotosi kukkaset syöttää riutuvaisen iän matoloille. Olet jo liian kauan kärsivällisyyttäni koetellut. Sinä olet äitisi kaltainen, mutta minäkin olen se sama Matti Kurki kuin ennen. Tiedä se, että äitisi on verellensä maksanut ynseytensä".

— "Minä tiedän sen, enkä pelkää", vastasi Lyyli jäisellä äänellä, lähtien ulos salista. Täritys sanomattomasta vihasta valtasi vanhuksen sisuja. Hän istuutui lavitsalle uupuneena. Hämmästyksellä hän tunsu, että entinen jäntevyys oli jäsenistä poikennut, että ikä oli kuluttanut hänen voimiansa.

Mutta nyt kuului ulkoa hevosten astumista. Ritari Harald seuranensa oli tullut. Kurjen ukko virkosi uupumuksestaan ja vieraat johdatettiin sisälle juhla-saliin pitkän perä-pöydän ääreen. Se oli vahva, roteva mies tämä Kurjen aiottu vävy, ei enää aivan nuorella iällä, täydessä ritarillisessa pukuimessa, kopea käytökseltään ja katsannoltaan. Hänen seurassansa oli useita ritareita ja asemiehiä, jotka erotettiin toisistaan kultaisilla ja hopeisilla kannuksillaan. Muutamat näistä seuraajista olivat Suomen sukua ja näitä Harald varsinkin kielen vuoksi tarvitsi; sillä itse hän oli äskettäin tullut Ruotsista eikä osannut meidän maan puhetta.

Knaapit ulkona riisuiivat herrojensa hevosia ja saivat sitten nekin sijansa juhla-salissa, vaikka oven puolella. Riemu oli pian ylinnä vierasten seassa; sillä olut suurissa hopea-jalkaisissa sarvissa kulki ahkerasti kädestä käteen ja väkevää kryydittyä saksan-viinaa hopeisessa maljassa oli jokaiselle tarjona, jos oluehen ruvettiin kyllästymään. Vähin erin vaikenen riemu vaikenemistaan. Miehet matkasta väsyneinä ja juomilla voitettuina olivat oienneet mikä missäkin torkuksissa, ja vahvoja hornauksia nousi miesten rotevista rinnoista.

Sydän-yön aikana syntyi äkkiä meteli makaajien joukossa. Knaapeista oli yksi ollut vahtina ja toi nyt hätäisen sanoman, että suuri joukko kummallisia eläimiä,

joitten päät olivat pensailla koristetut, lähenivät järven jäätä kartanoa, ja että kunkin vedettävänä oli reki täynnänsä miehiä, jotka eivät suinkaan rauhallisessa aikomuksessa näin tulleet. Ritarit olivat pian pystyssä ja pihalla, missä hämmästyksellä katselivat tulijoita, joitten re'et kulkivat kukin ainoalla jalaksella ja joitten hevoset ajettiin kukin ainoalla ohjaksella. Kohtapa havaittiin, että ensimmäisen sanan tuoja oli liikoja nähnyt: sillä rekiä oli ainoastaan kymmenkunta, eikä kussakaan kuin yksi henki. Mutta kamoittihan kuitenkin tämä outo näky, — nämä hennot ja kepeät, pensas-päiset itikat kummallisine ajokaluinensa, — ja moni ritareista teki ristinmerkin, luullen tässä tulevan menninkäisten kanssa taistelemista.

Ainoastaan Matti Kurki tunsu tulijat Lappalaisiksi, vaikka hänkin kummasteli, mitä asiata nämä Laukon kartanossa kävivät. Hän meni siis heitä vastaan ja kyseli tylyllä äänellä, ketä hakivat, näin yö-sydännä tullessansa. Kohta nousi ensimmäisestä ahkiosta lyhyt-läntä vanhus ja lasi syvästi kumartaen kihtelyksen nädän-nahkoja kysyjän jalkain juureen. Tämä lahja lepytti vanhaa Lapinkävijäin päämiestä, joka nyt ystävällisemmin käski tulijain johdattaa peuransa pihaan ja itse astua katon alle. Mutta vanha Lappalainen sanoi itsensä mahdottomaksi oleksimaan katon alla siinä talossa, missä kuninkaas ja ylimykset ilojansa viettivät, vaan pyysi kuitenkin saadaksensa alhaisilla lahjoillansa kunnioittaa sitä suurta linnanhaltiaa, joka nyt oli hänen ja koko Lapinkansan herraksi asetettu. Ritari Harald, jolle tämä lause selitettiin veti suutansa sääliväiseen nauruun, mutta muutti muotonsa nähdessään niitä kalliita nahkakaluja, jotka hänen eteensä ladottiin; — ja kuullessansa, että tämän joukon matka ei muuta tarkoittanut kuin hänelle kunnian-osoitusta, hän jalosti suvaitsi luvata näille raukoille olennoille korkeata suojelustaan. Sitten ritarit taas palasivat oluen-juontiinsa. Ainoastaan Kurjen ukko jäi hetken aikaa vanhan Lappalaisen puheille, onkiaksensa häneltä kuulumisia Pohjan Pirkkalaisista. Niistä ei kuitenkaan Lappalainen sanonut paljon tietävänsä; hänen kotonsa muka seisoi kankaan harjulla Pohjanmaan etelä-syrjällä. Ainoastaan kaukaisena huhuna oli hän kuullut, että riita ja eripuraisuus oli ylinnä Lapinkävijäin seassa, ja että tältä riidaltansa eivät tänä talvena malta käydä veroansa kokoilemassa Lappalaisilta. Tämä sanoma ilahutti Kurkea enemmän kuin Lappalaisten tuomat lahjat ja hän käski matkalaisille tuoda vahtoavaista olutta, ennen kuin taas lähtisivät salomaihinsa palaamaan. Se oli Lyyli, joka suurissa haarikoissa tarjosi vieraille virvoittavaista mallasmehua, ja Lapin vanhus teki tarjoojalle ja tarjoomalle kaiken kunnian, minkä jaksoi, juoden haarikon tyhjäksi pohjaan asti.

Mutta mikä tuo kiiltävä kalu oli, jonka hän kenenkään huomaamatta päästi

haarikon pohjaan, antaessaan astian tyhjänä takaisin tarjoojalle? Ja mikä leimaus loisti Lyylin surun-alaisissa silmissä? — Se oli lahja, jota ei olisi Lappalaisen kädestä odotettu, lahja luultavasti neidon hää-pukuun aiottu, — vahvat hopeiset ritari-vitjat.

— "Jos joskus tarvitsette hevostanne syöttää Kauraharjun kukkulalla, niin minä Teidän hyvyyttänne tahdon palkita, korkea neito!" lausui Lappalainen jää-hyväisiksi, — ja pian oli taas koko seura paluu-matkalla.

Mutta juhla-salissa oli ilo taas alkanut ja kesti koko päivän. Ritarit, asemiehet, knaapit ja muut palvelijat tyhjentelivät kilvoitellen Laukon olut-tynnyreitä, ja itse isäntäkin oli paremmalla mielellä kuin moneen aikaan. Hän oli jo kohta toivonsa perille ehtinyt tyttärensä naimisen asiassa; hänen koston-himonsa hehkui hekumallisesti ajatellessaan Pohjanmiesten nykyistä eripuraisuutta, josta vanha Lappalainen oli tiennyt jutella, ja vieläpä enemmän lupasi lähin tulevaisuus tydyttää hänen mielensä tuimuutta. Vanhan päämiehen synkät kasvot selkenivät, kun Lyyli täydessä juhla-puvussa astui vähäksi aikaa vierasten joukkoon, täyttäen kohteliaasti emännän velvollisuudet.

— "Minä juon Teidän terveeksenne, korkea neito", lausui Harald ritari, tyhjentäen yhdellä hengehdyksellä sarvellisen olutta. — "Se on oikein, että olette pukeuneet ritarillisiin vitjoihin; sillä mahtavan ritarin morsiamen sopii ritarillisessa pukuimessa käydä. Mutta koska Teillä on vitjat ennaltaan, annan minä Teille toisen kannukseni". — Näin sanoen hän riisui kannuksen jalastansa.

Lyylin poskipäihin olivat kaikki ruusut palanneet.

— "Se on totta", hän lausui ylevästi, "vitjain omistaja ansaitsee kyllä kantaa ritarillisen kannuksenkin. Tämän omistajan puolesta minä Teille, korkea ritari, lahjoitan kiista-kintaan". — Näin sanoessaan neito päästi rauta-kiskoilla päällystetyn kintaan ritarin jalkain juureen.

Sumu hetkeksi lensi Kurjen kasvojen yli, äkätessään hopea-vitjat tyttärensä kaulassa. Joku hämärä muisto oli riehoittanut hänen mieltänsä. Mutta kaikki selkeni, kun Harald nauru-suin nosti kintaan, lausuen:

— "Siinä kiistassa toivon molempien tulevan voitetuiksi. Minä jo olen voitettu kauneuden voimalla".

Ritarin seuraajat, joissa mallas-mehu jo oli tehnyt vaikutuksensa, lisäsivät näihin

sanoi leikillisiä selityksiänsä, jotka pian ajoivat Lyylin pakoon juhla-salista.

Illan tullessa nousi naittajan ja ylkämiehen välillä puhe myötäjäisistä ja huomenlahjoista. Kurjen ukosta se ensimältään kovin outoa oli, että Harald ensiksi aikoi viedä tyttären ilman hinnatta ja vielä päälliseksi vaati tavaroita morsiamen myötä. Päin-vastoin oli hänen nuoruudessaan ollut Suomen miehillä tavallista, että kosija maksoi morsiamen sukulaisille kalliin hinnan vietävästään, ellei nähnyt soveliaammaksi ottaa naistansa väkisin ja sitten pitää miekalla puoltansa morsiamen sukua vastaan. Että nyt kosija tahtoi myötäjäisiä, oli ikäänkuin halveksimista, ja vähältä piti, ett'ei koko kauppa olisi rikkunut. Kuitenkin kun vanhukselle seliteltiin, että myötäjäiset, olivat morsiamelle omaksi annettavat eikä ylkämiehelle, ja että jälkimäisen piti samate antaman puolisolleen samanarvoinen huomenlahja maa-tiluksissa tai muussa omaisuudessa, niin Kurki myöntyi ja lupasi semmoiset aarteet tuoda, kuin harva Ruotsin ritari vielä oli morsiamensa kanssa saanut myötäjäisiksi. Nämä aarteet hän tahtoi nyt kaikkien ritarien läsnä-ollessa jättää vävymiehen käsiin ja häneltä taas ottaa juhlallisen vakuutuksen huomenlahjasta. Hän käski vierasten viljellä olut-varoja ahkeruudella ja lähti itse valitsemaan soveliaita kalleuksia niistä aarteista, jotka Laukon kellarissa säilytettiin.

Vuoden pisin yö oli jo ruvennut hämärtämään, ja aikaisin aamu-puolella yötä piti hää-seuran lähtemän Laukosta Sastamalaan. Knaapit ja palvelijat valmistelivat herrojensa hevosia juhla-matkan komeutta vasten.

— "Kuka tuo pitkä ritari on, joka sivutsemme kävi; se ei ole meikäläisiä", puhui yksi knaapeista toiselle, heidän askaroitessaan pihalla hevosten toimissa.

— "Ritari, eikä meikäläisiä!" vastasi toinen, "puhutpa toisia! Luuletkos Saksassa käyväsi, vai missä? eihän Suomen miehissä ole ritareita, ei sukuakaan, ellet ritariksi sano semmoista tervaskantoa, kuin tuo vanha Kurki on. Mutta sinäpä aina loruja latelet".

— "Sanon kun sanonkin, että se ritari oli, koska näin kulta-kannuksenkin hänen kantapäässään. Ja eikö hän nyt tuolla toisella puolella pihaa, sininen vyö hartioillaan, valjasta re'en eteen yhtäläistä kummallista itikkaa, kuin viime yönä nä'imme, silloin kun nuo linnunkotolaiset, tai mitä lienevät olleet, kävivät — —?"

— "Ja kun sinä pelossasi luulit koko sotajoukon menninkäisiä karkaavan

päällemme, ja vähissä hengin tulit turmelemaan hyvää yö-untamme. Sopisihan nytkin sinun juosta tärkeän tietosi kanssa ritarien kuuluville. Ha, ha, ha! tekisi mieleni nähdä, kuinka palaisit uudestakastettuna oluella".

Toinen knaappi, jolle nämä pilkalliset sanat lausuttiin, oli vetää miekkansa tupesta vastaukseksi, kun samassa juhla-salin ukset ulvoivat ja talon-isäntä, soihtu kädessä, astui ulos, käyden pihan poikki vahvan rautaoven luoksi, joka vei Laukon kellariin. Totki, joka seurasi hänen jälkiään, ärähti pahasti pihalle tullessa, mutta vaikenen kohta isännän käskystä. Totutetun tapansa mukaan se jäi ulkopuolelle ovea vartiaksi, kun Kurki itse kellariin astui.

Tämä Laukon kellari oli alkuansa luonnollinen vuoren-luola, joka pienestä suustaan ulottui syvälle maan uumeniin. Jo siihen aikaan, kuin ensimmäinen siirteleväinen Lappalainen oli tälle paikalle laukkunsa laskenut, lausuen, kuten tarina mainitsee: "Tähän lasken laukkuni; tämä Laukko olkoon", oli tämä avara rotko ruvettu kellarina käyttämään, johon Lappalaiset kesän aikana laskivat kalan-saaliinsa säilytettäväksi. Mutta kalliimpia tavaroita oli Matti Kurki tiennyt siihen ko'ota ja vahva rautainen ovi telkeinensä lukkoinensa oli nyt luolan suuhun sovitettu. Jyrkät portaat veivät kohta ovelta alas avaraan kehään, jonka perässä pimeä aukko johdatti teihin tietymättömiin. Mutta sivu-puolella tästä yleni toinen yhtä avara kellari, johon alisesta kehästä päästiin portaita myöten ikäänkuin lavalle. Siinä Kurjen ukko säilytti kaikki ne kalliit kalut, mitkä hän koko ikänsä kuluessa oli kokoillut, milloin sotaretkillänsä, milloin veron ja kaupan käynnillä Pirkkalais-aikanansa. Kaikki muistonhaahmot astuskelivat tässä vanhuksen silmien eteen, mitkä hymy-huulin hänelle muistuttaen entisiä iloja ja maineita, mitkä taas irvi-hampain soimaten häntä monesta julmasta ja tunnottomasta teosta. Kullat ja hopeat, jotka läjittää olivat maassa ladottuina, vaatteet ja kalliit nahat, aseet ja sota-koristukset, mitkä seinissä rippuivat, — kaikilla oli jotakin juttelemista vanhalle uroolle lohdutukseksi tai kiusaksi, hänen kuluneen elämänsä kerrasta.

Soihdun liekki valaisi vaimollista vaate-partta, joka riippui perimmäisessä sopessa, ikäänkuin kätkettynä. Hunnussa vielä näkyi ruskeita veren-tahroja ja hame oli revitty ja rikki leikattu. Äläppäs vielä! toinenkin huntu riippui siinä vieressä, melkein yhtäläinen, ja sekin verellä soaistu! — Kurjen synkimmät muistot astuivat tässä hänen eteensä ja vanhaa syyllistä sydäntänsä tuimasti pöyristytti. Se oli hänestä ikäänkuin molemmat hänen naisensa olisivat siinä seisoneet surma-puvussansa, odotellen sitä aikaa, milloin täydellinen kosto antaisi heille rauhaa Tuonen tyynissä tuvissa.

— "Olenko koskaan vaimoja pelännyt?" hän jupisteli, vihaisesti kääntäen selkensä vainajien luultuja haahmoja kohden. Mutta kuinka yrittikin karaista sydäntänsä ylenkatsomaan vainajien vihaa, täytyi hänen kuitenkin taas palauttaa silmänsä heidän puoleensa. Hän oli selvästi kuullut kahinan jonkun-moisen, ja riehaantuneessa mielessään hän oli tuntevanansa, ikäänkuin haahmot olisivat lähteneet häntä takaa ajamaan. Kuitenkin veriset hunnut yhä olivat asemillaan. Mutta luultavasti Totकिन yhtä läisiä kummia kuuli tai näki, koska häneltä outo ääriä kuului, missä oven edessä vartiana oli.

Tuskin oli Kurki ennettänyt ruveta tätä uutta kummaa kuuntelemaan, kun Totkin viskattiin voimakkaasti kellarin portaita alas, ovi paiskattiin kiinni ja telkeet lukkoinensa eteen pantiin. Kurki riensi, soihtu kädessä, aliseen kellariin ja siitä portaita ylös ovea vastaan, jota tömistytti, kunnes havaitsi sen olevan täysissä telkeissä. Raosta oven ja pielen välissä loisti palo. Se oli juhlasali, joka oli sytytetty. Kauhea viha vimmasi Kurjen päätä. Olivatko hänen Ruotsalaiset vieraansa häntä pettäneet, ryöstäneet hänen tyttärensä, niinkuin Kurjen omassa nuoruudessa oli ollut tavallista, ja teljenneet hänen itsensä vuoren luolaan? Tämä ajatus pani hänen verensä kuohumaan. Oven tukevuuden hän kyllä tunsu ja tiesi siis pääsönsä mahdottomaksi. Raivonsa yltyi ylytmistään. Silloin silmänsä äkkäsivät Totkin, joka ikäänkuin hävyn-alaisena oli pysynyt portaitten alisilla asteilla. Viha, joka ei päässyt muuane puhkeamaan, kääntyi koiraa vastaan, jonka olisi pitänyt muka paremmin tehdä virkansa, ja nytpä Kurki, miekkansa siepaten, hyökkäsi silmättömästi portaita alas. — Ainoa isku olisi epäilemättä lopettanut uskollisen toverin viran ja elämän, ellei tämä ulvoen olisi paennut luolan perään ja tästä aukon kautta vuoren sisuksiin. Ikäänkuin kaikkia muuta unohtaen ryntäsi ukko aukkoa vastaan, väänsi rautaisella kädellensä paaden irti kalliosta ja seurasi Totkin jälkiä yhä syvemmälle. Polku oli mutkainen ja haarainen, kuitenkin jokseenkin tasainen ja niin korkea, että mies helposti mahtui kävelemään. Kun Kurki vihdoin oli sen verran malttanut mieltänsä, että ymmärsi turhaa ajoa tekevänsä, hän ei enää osannut takaisin palata, vaan katsoi viisaammaksi seurata Totkin johdatusta, joka ulvoen kulki edellä pimeän käytävän läpitse. Soitto toisessa kädessä ja miekka toisessa, hän siis astui yökauden Hiisien muinaisia käytäviä myöten. Jyminä hänen askeleistaan kuuluu yö-sydännä peninkulman matkoja ylt'-ympäri, ja vielä kuudetta sataa vuotta tämän tapauksen jälkeen muistaa kansantarina, kuinka

"Kurjen ukko rauta-kenkä
Astuupi kivistä vuorta,
Kivi-vuorta vangottaapi".

[Ks: Suomen kans. arvoit.]

Mutta Laukon pihassa oli knaappien tora vielä jatkettu, kunnes molemmat tulivat siihen vakuutukseen, että se outo mies, jonka olivat nähneet hämärässä askaroivan, ei ollut kuin joku Matti Kurjen palvelijoita. Pimeys oli jo niin karttunut, ett'eivät mitään voineet silmillänsä eroittaa. Yht'äkkiä kuului kauhea ärinä, ikäänkuin koiralta, joka olisi kuristumallaan. Samassa rauta-ovi kuului paiskattavan kiinni ja lukittavan. Molemmat knaapit juoksivat lentämällä herrojensa luoksi näitä kummia ilmoittamaan, ja saliin tultuansa näkivät tulta jo syttyneen useassa paikassa. Tuokio ei kulunut ennenkuin ritarit olivat jättäneet juominkinsa ja kiiruhtaneet paloa pakoon pihalle. Haettiin Laukon isäntää; — hän oli poissa. Poissa oli Lyylikin, morsian, jonka tähden vieraat olivat tulleet. Ritarit eivät tieneet mitä luulla näin kummallisesta seikasta. Oliko Kurjen ukko ollut naimis-ehtoihin tytymätön ja lähtenyt tyttärensä kanssa pakoon? — ja mihinkä pakoon? — Näillä arvoituksilla päätänsä vaivaten, seisoi Harald miehinensä palon loisteessa Laukon pihalla.

Mutta jäätä myöden pohjaseen kulki tuulen viuhkana hirven vetämä reki, kaksi henkeä nahka-peittojen välissä. Se oli Pohjan-piltti, joka "vuoden pisimpänä yönä" vei morsiamensa appelasta Pohjan aukeille rämeille takaisin. Se oli Lyylin hirvi, joka ilosta päristen palasi syntymämailleen.

Lyylin matka.

Juokseppas, hirvi, joudu ja riennä!
Muista, kun kirmasit ennenkin piennä
Pohjaisten laidunten aukeita pitkin;
Sinneppä rientäös kirmailla nytkin.

Sinnehän minäkin, iioa lyöden,
Kiidähdän talvista tannerta myöden;
Lennän, kuin lintunen, loukosta lähtein,
Siipensä kohotti tienoille tähtein.

Tuolla on tulena taattoni talo,
Takaani loistaa sen ruskea palo;

Edestä viittaa Pohjasen tähti. — — —
Voi sitä, voi! joka isältä lähti,
Ikäisen, horjuvan vanhemman heitti,
Pakonsa öisehen pimeään peitti.

Isä, oi isäni! — — Isäkös lietkään?
Lapseksi minun vai orvoksi teitkään?
Surmasit äitini lempeän, jalon,
Multahan minulta hautasit valon,
Heitit mun portaille emottomille,
Oloille viskasit armottomille.

Oisit jo antanut alttiiksi munkin
Kauppojes' väliksi, valtoihin kunkin. —
Muistaos kuitenkin, muista ja tiedä:
Pohjolan neittä ei kaupalla viedä,
Lyylin ei sydäntä vallitse kenkään;
Väkisin-pyytäjä pilalle menkään.

Silläpä pakenen sulhoni suojaan,
Taivahan turvissa, luottaen Luojaan,
Lähden kuin lähdenkin omille teille,
Rakkahan syntymämaan alanteille.

Juokseppas, hirvi, joudu ja riennä!
Muista kuin kirmailit ennenkin piennä
Pohjaisten laidunten aukeita pitkin;
Sinneppäs rientäös kirmailla nytkin.

Hämärä ja hämmennykset.

Nihkeä, tympistynyt ilma maan-alaisessa käytävässä pöyristytty Kurjen ukon jäseniä, hänen astuessaan yhä eteenpäin Totki toverinsa jäljissä. Pihka-köytinen soihtu hänen kädessänsä oli tuolloin tällöin tukehtumaisillaan tässä paksussa, kosteassa kaasussa, ja itse vanhuksen rinta kohosi raskailla hengen-vedoilla. Hän oli tuntikauden ravakkaasti kulkenut, kun vihdoin pysähtyi miettimään

erinomaista tilaansa. Soihtu virisi kirkkaammaksi ja muutamat hellän-kirjavat sisiliskot, jotka hämmästyivät tätä outoa valoa, pakenivat kiireesti vuoren rakoihin. Käytävä oli yhä yhtäläinen kuin alustakin, milloin jokseenkin kaita, ett'ei kaksi henkeä olisi hyvin mahtunut rinnatusten käymään milloin taas ankeampi, tehden ikäänkuin pihvoja ja avarampia tarhoja, jotka nähtävästi lähettivät syrjäiteitensä tietämättömiin. Olisi ollut mahdotonta Kurjen ukon osata näitten harha-teitten lävitse, ellei tarkka tottunut silmänsä olisi tuolla täällä keksinyt Totkin jälkiä pehmoisessa sammaleessa, joka paikottain peitti maan. Muutoin oli havaittava, että ura oli tähän saakka ollut viettoinen ja vieläkin näytti vajoovan yhä syvempään. Mihinkä tämä matka vihdoinkin veisi, oli ajatus, joka pakoittamalla tunkeusi maan-alaisen kulkijan mieleen. Tuonelan talo, missä Tuoni itse tylynä isäntänä hallitsi vainajien yli, ja missä Manalatar, vanha vaimo, tarjosi vierailensa sammakkaisen oluen — tämä kamala muinaisuskon kuva nousi hänen sielunsa silmille, ja tuskin hän enää epäilikään, että matkansa sinne kulki. Hänen olisi melkein tehnyt mielensä kääntyä palaamaan, mutta vanha jähmittynyt yksipintaisuutensa esti hänen peräytymästä mistäkään aloittamastansa yrityksestä, jos kohta tämä olisikin Tuonen tietä astuminen. Hän siis uudestaan jatkoi kolkon matkansa, Totkin jälkiä seuraten. Aika kului, hetki vieri. Yhä syvemmälle saattoi maan-alainen polku. Nääntymys jo alkoi livahtaa vanhan miehen jäseniin. Silloin alkoi kuulua kosken kohina. Kurki joudutti askeleensa, ja pian hän seisoj avaramman luolan suussa, josta putoovan veden loiske ennätti hänen korviinsa. Himmeä päivänvalo pääsi jostakin tietymättömästä, keksimättömästä aukosta selittämään luolan perää, missä pieni vaahtoava puronen, pimeästä rotkosta tullen, vilahti silmien ohitse ja taas katosi vuoren sisuksiin. Puron ääressä seisoj Totki latkimassa vuoren raikasta vettä, mutta lähti kohta taas vinkuen pakoon eteenpäin, kun isännän julmistuneet silmät hänen saavuttivat. Kurki meni veden reunalle ja seuraten Totkin esimerkkiä hän särpi vuoren nestettä kuumettuneen verensä virvoitukseksi. Ilma oli tässä paikassa raittiimpi, soihtu paloi kirkkaammin, ja vanhus istuutui levähtämään eräälle istuimen tapaiselle kivelle, joka oli veden partaalla. Ajatuksensa kiertyivät takaperin viime illan tapauksiin. Kuka oli kellarin oven salvannut? oli arvoitus, jonka selitystä ei Kurki ollut mies löytämään. Hänen mietteensä lensivät sinne tänne eikä asia tahtonut selitä. Kerran ajatus vivahti Pohjanmaahan ja Pouttulaisiin, ja koura likisti lujemmin miekan kahvaa. Mutta viimein hän päätyi ensimmäiseen päätökseen, että Harald miehinensä oli tehnyt tämän rikoksen vieraan-varaisuuden lakeja vastaan. Se oli muka kyllä uskottavaa, että Hämeenlinnan isäntä ei toivonut saavansa täyttä valtaa Pohjanmaitten yli, ennenkuin vanha Pirkkalais-päällikkö oli tieltä tullut, ja että hän sen vuoksi oli salaiseen kuolemaan teljennyt vanhuksen, jota hän ei

uskaltanut julkisesti tappa. Mutta näyttihän tämäkin kummalliselta. Olihan juuri se ollutkin Kurjen omaa tointa ja tarkoitusta, että Harald pääsisi Lyylin miehenä perimään Pirkkalais-päällikön oikeuksia ja valtaa. Ja voisiko hän Matti Kurjen avutta ollenkaan näille perille päästä? — — Vai oliko Ruotsin hallitus pitänyt Kurjen pilkkanansa? — Hän pudisti päätänsä epä-arvioissaan.

Silmänsä suihkaisivat kuohuvaa veden pintaa, jota soihdun valo kummallisesti kirkasti. Tästä kääntyivät katsastamaan luolan seinuksia. Äkisti ukko hämmästyneenä hyppäsi seisolle. Vähän ylhäällä maasta oli muutamassa kohden vuoteen tapainen kolo, josta kirkkaat valkoiset hampaat loistivat vastaan. Kurki meni vakavilla askeleilla sinne ja näki luu-rangon pitkällään. Suuret tukevat raajat sekä kiviset kirveet ja muut aseet vieressä, — kaikki todisti, että tämä vainaja oli ollut sitä muinois-kansaa, joka tarinoissa nimitetään Hiiden kansaksi, Jättiläiseksi ja Piruiksi. Kun ensimmäiset kirkot Suomessa rakennettiin, oli pyhien kellojen sointu vaivannut tämän vuori-väen korvia, ja vihoissansa olivat viskanneet hirmuisen suuria kallionlohkareita musertaaksensa uuden uskon komeat rakennukset. Mutta kun kaikki semmoiset yritykset olivat turhaa, oli Pirun-väki tuskillansa paennut syvimpiin vuorenloukkoihin, pyytäen kuollaksensa pois maailman uusista menoista. — Se tuntui Kurjen ukolle, ikäänkuin hänkin olisi jo saman onnen oma kuin tuo vaipunut Jättiläinen. Hänen mieleen nousi ajatus, eikö hänenkin olisi ollut parempi tehdä uudelle uskolle ja uudelle vieraalle vallalle vastarintaa, kuin antauda sen sovintoon ja palvelijaksi, milt'ei välikappaleeksi! — Mutta jos hairahtunutkin lienee, hänä ei suinkaan mielinyt lannistua onnensa alaiseksi. Hän tahtoi vielä ulos maailmaan, elämään, kostamaan.

Soihtunsa pitkä karsi ja kulunut runko muistutti hänelle, että oli rientäminen. Kiireellä siis jätti Jättiläisen asumuksen hyvästi ja seurasi taas Totkin jälkiä. Käytävä jo oli muuttunut tasaisemmaksi, mutta kulki yhä alaspäin kunnes yht'äkkiä muuttui kiviseksi portaiksi, joiden avarat asteet veivät yhtä-mittaa ylös korkealle. Soihdun liekki jo alkoi lämmittää Kurjen rauta-kinnasta, eikä vielä näkynyt matkan loppua. Vai joko vähäinen valon loiste vilahti? Ukko joudutti askeleensa — ja nytpä jo soihtunsa viimeinen pätkä kähisi sammuen lumessa. Kurjen ukko oli ilmoihiin päässyt.

Oli kirkas ja kaunis joulu-aamun puhde, ja Matti Kurki seisoi Pirunvuoren kukkulalla, keskellä kapeata Kulovettä, jonka laineet tuolla täällä mustina virtailivat jäisten, lumisten reunojen välissä. Vähän matkan päässä, järven toisella puolella loisti Sastamalan kirkko juhlakomeudessaan, ja Pyhän Maarian

kello soi harvaan, mutta heleästi. Vanhuksen sydäntä täristytti; silmänsä tapasivat paljaan miekan, joka vielä kädessään heilui. Miksikä tämä näin tällä Jumalan-rauhan hetkellä? — Hän pisti sen takaisin tuppeensa, ja alkoi kävellä vuoren rinnettä alas kirkkoa kohden. Totkin jäljet olivat jo hävinneet, eikä Kurki tätä seikkaa enää huomannutkaan; hän ainoastaan seurasi sitä valoa, mikä temppelein ikkunoista häntä vastaan loisti. Jota lähemmäksi tuli, sitä vilkkaampi liike havaittiin joka haaralta. Himmeitä varjoja nähtiin liikkuilevan valkoisen lumi-hangen yli ja solina kuului hevosilta ja ihmisiltä. Se oli kirkkoväkeä, joka koko Ylisatakunnasta tulvaili kirkon-menollensa Sastamalaan.

Tässä sumeassa väki-joukossa ei voinut Kurki ketään eroitella, vaan kulki äänetönnä matkaansa eteenpäin. Hän tuli kirkon ovelle, missä jokaisen jos mahtavimmankin oli velvollisuus riisua sotaiset aseet yltänsä, ennenkuin astuisi Herran, sen Korkeimman, huoneeseen. Niin Kurkikin oli tehdä, kun läheltä kuului tuttava ääni ruotsiksi:

— "No, Hintsa Suurpää, sinä joka tätä kirottua kieltä osaat, laitas, että pääsemme johonkin selkoon".

— "Kiros palatkoon päänne päälle", vastasi toinen ääni, joka ei myöskään ollut vallan vieras; — "se on minun äitini kieli, ja joka sitä kiroo, pääsee minun miekkani terää maistamaan, olkoonpa hän vaikka ritari Harald".

— "No, no", kuului Harald'in sanat, "ei riitaa nyt. Nyt kuulustelkaatte tältä kokoontuneelta kansalta, ovatko kirkkotiellään missään tavanneet pakenijamme".

Puhujat lähenivät ovea. Kurjen ukko oli vetänyt miekan tupesta ja otti askeleen Harald'ia vastaan. Ritari hämmästyti ja veti miekkansa hänkin.

— "Missä on tyttäreni?" — "Missä on morsiameni?" — nämät kysymykset lensivät vastatusten niinkuin kaksi miekan-lapetta.

Häly syntyi kansassa ja useat äänet huusivat: "Pois, miehet, miekkoinenne; tässä on jumalan rauha". Samassa kirkon ovet avattiin, latinainen kuori-virsi Kristuksen syntymisestä oli alkanut ja pappi loistavassa kasukassa tuli ovesta ulos, huutaen korkealla äänellä. "Kristus on syntynyt Betlehem'issä; tulkaatte lahjoja kantamaan äsken syntyneelle Juutaan kuninkaalle, tulkaatte häntä kumartamaan, tulkaatte tuomaan kultaa, suitsutusta ja mirhamia".

Kansa kumartui nöyryydessä; ainoastaan Matti Kurki ja Harald ritari miehineen seisoivat jänkeinä toisiansa vastassa.

— "Keitä te olette?" huusi innossaan pappi, heitä havaitessansa; — "keitä te olette, jotka täällä miekkoja paljastatte taivaallisen kuninkaan läsnä ollessa? Oletteko jumalattoman Herodeksen palvelijoita, jotka tulette tappamaan poikalapset Betlehem'issä? Pimeyden ruhtinas on kahleisin sidottu ja hänen palvelijansa hukkukoot helvetissä".

— "Minä olen ritari", lausui Harald juhlallisesti, mutta kopeastikin, "miekkani on vihitty pyhän kirkon palvelukseen. Mutta tämä kurja on petollisesti minulta morsiamen varastanut; tyttärensä, jonka hän ensin lupasi minun viedä tänä pyhänä aamuna tälle pyhälle alttarille, on hän viime yönä vienyt pakoon mukahansa ja tahtonut paloon hukuttaa häävieraansa. Ritarin tavalla tahdon antaa asiani Jumalan tuomion alle ja sen tähden, pyhä isä, olen miekkani paljastanut". Näin sanoen Harald käänsi kalpansa kärjen maata kohden.

— "Sinä rietas valehtelija"! huusi Kurki vihan vimmassa: "sinäpä juuri olet tyttäreni varastanut, taloni polttanut ja ryöstänyt, vieläpä minun itseni salvannut kellariluolaan, koska pelkäsit vanhan Kurjen siiven-kyniä. Mutta näetkös, minä olen maan povesta sukeltanut ylös sinulle kostajaksi, ja nyt olen riisuva sulta ritariutesi vale-vaatteet. Etpä tainnut arvata, että kosto niin likeltä seuraisi ilkeätä tekoa; sinä hämmästyit ja hädissäsi sepitit tämän kehnon valeen, joka sopisi liehakoitsevan orjan tekemäksi".

— "Tuomitkoon Jumala", sanoi pappi. "Hän puuduttaa valehtelijalta voiman ja jäntevyyden; Hän vaivuttaa miekan ilkiön kädestä ja peittää sen silmät pimeydellä".

Katsojat, jotka seisoivat ihmettelemässä näitä kummallisia tapauksia, alkoivat ymmärtää, mitä oli tekeillä. "Se on Matti Kurki Laukon ukko, ja toinen Ruotsin ritari Harald, Hämeenlinnan haltia", levisi humina väki-joukossa. "Mistä on riita? — Kurjen tyttärestä, Pohjan neidestä". Väkeä yhä enemmän kokoontui ja asettui vahvaksi kehäksi riita-veljesten ympäri, jotka valmistuivat käymään Jumalan-oikeutta miekalla. Se oli la'in-käytöksen tapa, jonka kristin-usko ja pappuus oli mukaansa tuonut ja sen perustuksena oli vahva luottamus, että Jumala itse tahtoisi väkevällä kädellään saattaa ylpeilevän vääryyden häpeään. Kirkon ovet olivat taas suljetut ja jumalanpalvelus hetkeksi pidätetty. Olihan Jumalan-tuomio muka yhtä juhlallinen asia kuin kirkonmeno. — Ensinnä Harald

korkealla äänellä sanoi nimensä ja asiansa, syyttäen Kurjen ukkoa petollisuudesta ja itsellensä rukoellen taivaan kirousta, jos oli valetta puhunut. Nyt Kurjen piti samaten asiansa sanoman.

— — "Minä olen Matti Kurki, Pohjan Pirkkalaisten päämies" — — —

Tätä edemmäksi ei ukko ennättänyt puhua, kun roteva ääni joukosta soi:

— "Sen valehtelit, Matti Kurki; sinä et ole Pohjan Pirkkalaisten päämies".

Kaikkien silmät kääntyivät puhujaa kohden. Se oli äsken tullut vieras, oudossa puvussa, ja seurassansa näkyi olevan useita samannäköisiä. Näädän-nahkaiset reunukset lakeissa ja turkeissa ilmoittivat mahtavia miehiä olevan, ja koko heidän varustuksensa todisti, että olivat matkalaisia. Mutta puhujan ko'okas varsi ja jalo katsanto osoitti hänelle ensimmäisen sijan heidän joukossansa. Helposti kansa hänelle sijaa antoi, kun hän tukevilla askeleilla astui kirkon-ovelle saakka, lausuen papille:

— "Tämä mies jo valehtelee ensi sanoissa, ja tahdon estää häntä kutsumasta Jumalaa kostajaksi. Hän on Matti Kurki, mutta Matti Kurki ei ole enää Pirkkalaisseuran päämies. Minä, Viljakka Pouttu, olen Pohjan Pirkkalaisten päämies, itse Lapinkävijäin valitsema ja Ruotsin hallituksen vahvistama".

Näin sanoen hän otti povestansa nahkaisen kirjoituksen, josta killui iso vahainen sinetti. Kirkonpalvelija näytti kynttilällä valkean ja pappi levitettyänsä kirjoituksen alkoi lukea latinaksi: "Universis praesentes literas inspecturis Tyrgillus Knuzs sun, marscalkus, salutem in Domino sempiternam". — — Tästä hän rupesi suomeksi selittämään, mitä kirjoitus tarkoitti. Torkel Knuutinpoika, Ruotsin marski, oli muka palkinnoksi Pohjan Pirkkalaisten uskollisesta palveluksesta heidän saattaessansa tuon siirteleväisen Lapin kansan Ruotsin kruunun alamaiseksi, tahtonut heille vahvistaa ja myöntää heidän vaalinsa, jolla päämieheksi oli otettu tuo rohkea mies "Viljakka de Pouttu". Kuitenkin piti heidän kaikissa muissa asioissa, jotka eivät suorastaan kuuluneet heidän Lapinkäyntiinsä, totteleman Hämeen hallitus-miehen, ritari Harald'in, käskyjä.

Kirja pantiin kokoon ja annettiin takaisin Poutulle, joka virkkoi:

— "Muutoin en tiedä, mitä näillä miehillä on riitana, eikä tuo asia minuun koskekkaan. Poikkesin vain Turusta tullessani tänne rukousta pitämään ja satuin kuulemaan Matti Kurjen hourailevan. Toivon nyt hänen päänsä selvenneen ja kiirehdin taas eteenpäin matkalleni. Rukoilen Teiltä, pyhä isä, aneita, kun täytyy minun näin suurena juhlanan matkustella. Minun nöyryyteni merkiksi tarjoon minä tälle P. Maarian kirkolle Sastamalassa tämän hopeisen suitsutus-astian ja kun lisäksi ilmoitan kiireeni syyt, ette suinkaan minulta pidätä siunaustanne: lähden rakkahimman poikani Vitjakan häihin; sillä toivoni on, että hän tänä kuluneena yönä on tuonut morsiamensa Laukosta".

— "Korkeimman siunaus sinua seuratkoon, poikani! Herra varjelkoon sinua ja koko sinun huonettasi!" lausui pappi nostetuilla käsillä.

— "Viljakka!" huusi Kurjen ukko, joka vihdoin oli toipunut ällistyksestään, "onko Pohjan-piltti käynyt tyttäreni viemässä".

— "Senhän itse paraiten tietänet", vastasi Pouttu; "minä Turusta palaan, enkä tiedä mistään. Mutta sen muistan, että hän käski Kurjen ukon olla varoillansa vuoden pisimpänä yönä, ja senkin tiedän, että Pohjan-piltti pitää lupauksensa". "Onko tässä kansassa ketään, joka on nähnyt Vitjakka Poutun tänä yönä vievän

morsiamensa pohjaseen", lisäsi kääntyen kirkkoväen puheille.

Mies kansan keskeltä vastasi: "minä tulin ilta-yön puolella ajaen Kyrösselän jäitä myöden. Yht'äkkiä oriini pelästyi ja sivutseni suihkaksi reki niinkuin noidan nuoli. Minä siunasin ja tein ristinmerkin. Mutta sen ennätin nähdä, että re'essä istui nuori mies ja sini-huntuinen neiti. Miehen kaulasta riippui hopeiset vitjat".

— "Se oli Pohjan-piltti", puhkesivat yhteen ääneen Pouttu ja Kurki.

— "Surma ja kuolema!" tuimisti vihoissansa Kurki, ja kääntyen papin puolelle hän sanoi: "Sinä kuulit, kuka on juhlan rauhaa rikkonut; julistappas kirkon suurin kirous tämän ilkiön yli".

— "Pyhä kirkko", vastasi pappi, joka vielä piti Poutulta saadun suitsutus-astian kädessään, — "pyhä kirkko ei yhtenä aamu-hetkenä siunaa ja kiroo. Minä olen Viljakka Poutun huonetta siunannut, enkä kiroo hänen poikaansa".

— "Mutta minä", huusi Harald, joka nyt vihdoin oli saanut nämä kummat itsellensä selitetyiksi ja astui Pouttua lähemmäksi, "minä olen ritari Harald, Hämeenlinnan isäntä ja Pohjan Pirkkalaisten maaherra. Te olette minun alamaiseni ja minä otan tämän talonpojan talteeni, kunnes hänen poikansa on rikoksensa sovittanut". Hän pani kätensä Poutun olkapäähän, ikäänkuin omistaaksensa hänen.

Vanha Pouttu katseli häntä kummastellen. Hän oli Turussa, marskin puheilla käydessään, turhaan pyytänyt saada pois valtuus-kirjastansa sen lisäyksen, jolla Pohjanmaan ylimmäinen hallitus laskettiin Hämeenlinnan isännän käsiin. Mutta viimein hän oli pitänyt tämän lauseen vähäpätöisenä ja oli päättänyt työssä estää kaikki vierasten ryhtymiset Pohjan asioihin. Nyt oli äkki-arvaamatta Harald itse sattunut hänen tielleen.

— "Sinäkös Harald ritari?" lausui jäykästi: "mutta tämä niska ei kanna i'estäsi". Näin sanoen hän kädellensä sysäsi ritarin takaperin.

Harald tuimasti nosti miekkansa, mutta vihainen myrinä syntyi väki-joukossa, samassa tuokiossa olivat Poutun kumppanitkin nostaneet aseensa ja seisoivat jo päämiehensä ympäri. Yhdessä joukossa lähtivät kaikki Pohjan miehet hevostensa luo ja ajoivat tiehensä. Harald'in seura ei ollut kyllä väkevä heidän lähtönsä estämään, olletikkin koska kokoontunut kansa nähtävästi aikoi pitää Pohjalaisten puolta. Hämeenlinalaiset ja Kurki jäivät siis keskenänsä

neuvottelemaan. Kirkon-ovet avattiin ja kansa seurasi pappia kirkkoon.

Mutta Kurjen ukko ja Harald miehineen keskustelivat vielä vähän aikaa ystävyudessa kirkon-oven edessä. Sitten lähtivät kiireesti päivänvalon koittaessa hajalle, Harald seuralaisineen Hämeenlinnaan, Matti Kurki lainatulla hevosella kotiansa.

Auringon säteet löysivät kynttilät vielä palamassa Sastamalan kirkossa. Suitsutus nousi kivistä kattoa kohden, ja kokoontui siinä pilven näköiseksi, pyhän veden kasi pirskuiksi runsaasti, ja pappi messueli latinaksi, selittäen väliin muutamalla suomalaisella sanalla juhlan merkitystä ja kehoittaen uskovaisia uhrailemaan alttarille. Sanalla sanoen, katholicilainen kirkonmeno, niin loistava kuin Suomen sydänmaissa oli mahdollinen, pidettiin jouluaamuna Sastamalassa.

Totkijärvi ja Lapinkaivo.

Harald ritarin ja Matti Kurjen sovinto oli pian ollut rakennettu, kun molempien erehdys oli ilmi tullut. Nyt oli heillä yhteinen vihollinen. Heidän keskustelumuksensa Sastamalassa oli saattanut heidät siihen päätökseen, että molemmat yhdessä vielä talvi-kelillä tekisivät kosto- retken Pohjanmaalle. Tällä aikomuksella riensi Harald Hämeenlinnaan tekemään tarpeellisia valmistuksia ja väkeä kokoilemaan. Mutta Matti Kurki jo koti-matkallansa rupesi muuttamaan päätöstänsä. Ennenkuin Harald olisi valmiina, saattaisi jo pian kuukausi kulua. Tämä oli Kurjen mielestä aian-tuhlausta. Lapinkävijät jo muka ennättäisivät lähteä talvi-matkoillensa Lappiin, ja koska arvattavasti sekä vanha Pouttu että Pohjan-piltti ja Lyylikin sinne seuraisi, ei olisi Kurjen ukolla koko retkestänsä suurta hyötyä. Tätä miettiessään oli Kurki jo ennen kotiin-tultuansa päättänyt lähteä omin neuvoin matkalle, jollei Harald ritari viikon perästä olisi valmiiksi tullut.

Juhlasalin rauniot vielä suitsivat, kun Kurki lähestyi kartanoansa. Synkkä-mielisenä hän ajoi pihaan. Laukon palvelijat hääräsivät vielä sammuneen palon ympäri, jonka he olivat leviämistä estäneet. Heidän ilonsa oli silminnähtävä, kun isäntä, joka niin kummallisesti oli hävinnyt, taas tuli näkyviin. Mutta kauhu tuli ilon sijaan, kun eivät Lyyliä muassa nähneet. Kuitenkaan ei uskaltanut kukaan kysymyksiä tehdä.

Kellarin oven edessä makasi Totki, ikäänkuin jatkamassa eilis-illallista virkaansa. Totkin isäntä ei kuitenkaan tuosta leppynyt. Sanaakaan virkkamatta hän sitoi koiransa kahleilla kiinni kellarin-oveen, ja ryhtyi sitten kohta matkatoimiin.

Ja nyt Kurjen ukko ei levännyt yötä, ei päivää. Joulupyhät läpitsensä valmistettiin aseita, muonaa ja muita retken tarpeita. Muistakin Kurjen tiluksista ko'ottiin miehiä ja sana lähetettiin Hämeenlinnaan jouduttamaan Harald ritarin lähtöä. Kurki itse oli väsymätön taikka, oikeammin sanoen, levoton ja rauhaton. Yön-aikana hän käveli palaneen juhlasalinsa ympäri taikka istuskeli uuvuksissa sen raunioilla. Mutta jos sattui lähestymään kellarinsa ovea, hän äkisti säikähtyen tuosta takaisin kääntyi. Oliko se Totkin hiljainen ulvona, joka ajoi hänen pakoon, vai oliko naistensa haahmot häntä peloittaneet? Sitä ei kukaan voinut sanoa. Mutta Laukon palvelijat pudistivat päätänsä, ja vanhat kamalat jutut Kurjen entisistä hirmutöistä kulkivat taas kuiskumalla suusta suuhun.

Uuden-vuoden aattona olivat kaikki valmistukset suoritettuina. Hevoset päristivät valjaissansa, ja miehet kokoilivat kaikki tarve-kalut rekiinsä: joutset, keihäät ja miekat, muonat ja appeet, sukset ja sommat. Lähes sataluku miehiä, joista isompi osa jo vanhastaan oli tottunut seuraamaan Matti Kurkea palvelijoina hänen kaukaisilla retkillänsä, seisoivat nytkin valmiina hänen käskyjäänsä tottelemaan. Retken tarkoitus jo tettiin; sillä vaikk'ei kukaan uskaltanut ukolta kysyä, oli kuitenkin hänen katkonaisista lauseistansa huomattu, että Lyyli oli varkain viety Pohjanmaalle ja että isän oli aikomus mennä ottamaan tyttärensä takaisin. Tämä tieto oli Kurjen miehissä syyttänyt suuremman innon, kuin minkä yksistään isännän käsky olisi voinut. Se oli heille kunnian asia, että Pohjanmiehet eivät saisi saalistansa pitää, ja melkein yhtä paljon sekin heidän kunniaansa koski, ett'ei Harald ritari miehinensä ennättäisi jakailemaan tämän retken mainetta. Siitäpä Laukkolaisten uutteruus valmistustoimissa, siitäpä heidän raikas riemunsa nyt, kun kaikki oli valmisna lähtöön.

Mutta vanhan Kurjen silmissä ei näkynyt muuta valoa, kuin synkän keston kamalaa loistoa. Tukevalla kouralla hän nosti Totkin kahleinsensa rekeen ja istui ajamaan. Muut seurasivat. Ensimmäisen selän jäitä ajettuansa kulkijat tulivat metsä-taipaleelle, josta pian keskellä jylhää saloa aukeni vähäisempi järvi. Se oli pohjaton Hiisijärvi, johon Lappalaiset, asuessaan näillä mailla, olivat uhranneet Manalan hirmu-valtiaille lepyttäjäisiä. Kurjen ukko pysähtyi keskelle tätä kolkkoa selkää ja käski tehdä avennon jäähän. Pöyristys hyydytti miesten verta; kukaan ei tiennyt mitä oli odotettavana, ainoastaan Totki ilmoitti hiljaisella

ulinalla pahoja aaveitansa. Ja oikein se aavisteli. Raskaat painot sitoi isäntä vanhan toverinsa kaulaan ja päästi hänen aventoon.

— "Kaitse Kalman kartanoa!" oli ukon viimeinen hyvästi-jättö, rientäissään kuin vimmattu pois surma-paikalta. Mutta Totkin surkea ulina seurasi häntä. Hän katsoi taaksensa ja näki, että kaikki palvelijat seurasivat häntä, — että Totki yksinänsä taisteli avennossa kuolemaa vastaan. Vielä silmänräpäys ja Totki raukka oli vaipunut, vajonnut Hiisijärven pohjattomiin vesiin. Hiisijärvi oli muuttunut *Totkijärveksi*, joka nimi on tullut melkein yhtä kuuluisaksi kuin nimet: Kurki ja Laukko.

Mutta Matti Kurjen korvissa soi lakkaamatta uskollisen Totkin surkea ulina, milloin kaukaa, milloin ikäänkuin likemmältä häntä ahdistuen. Tuskin uskalsi vanhus enää kääntää silmänsä ta'ppäin.

Matka kulki maitten ja jätten yli Kyrösselälle, jonka toisella puolella alkoi 12-penikulmainen autio taipale, tunnettu Kyrön-metsän eli Kyrön-kankaan nimellä, täynnänsä sora-harjua, rämeitä ja keitaita. Matka-joukko tätä korpi-maata myöden lähenei Kauraharjua, kun yhtäkkiä sen kukkulalla leimahteli palo. Pari kolme Lappalais-kotaa oli syttynyt tuleen ja samassa liekissä paloi kasanen tervaksia kirkkaalla valolla. Kummastellen Kurjen ukko sinne ajoi ja näki keitaan aukealla useita ahkioita lentävän pohjaseen päin. Hänen silmänsä kohta tunsii ajajat samaksi Lappalais-perheeksi, joka joulu-yönä oli Laukossa käynyt. Arvellessaan, mitä tämä Lappalaisten pako tiesi, hän antoi silmänsä heitä seurata pitkin lumista aukeata. Sitten tarkasteli taivaan ranteita. Tuolla luotehessa oli Lauhan kukkula, niinkuin mahtava pieli Kyrön-kankaan kannasten raja-pylvääksi. Mutta mitä kummia? Jo senkin huipussa kirkas valo leimahtelee. Ja kauempanakin kaukaisella Pyhävuorella kohta yhtäläinen loiste syttyy. Tuokiossa jo tämä kumma selveni Kurjelle. Se oli Pohjalaisten sanoma-tulet, jotka tällä tavoin kukkulasta kukkulaan lennättivät sanan vihollisten tulosta.

Kohta Kurjen ukko lähetti kolme suksi-miestä ottamaan Lappalaiset kiinni. Itse hän muun seuransa kanssa kulki hiljakseen Karvianjoen rannalle, jossa levähdettiin.

Tähän aikaan pitivät Pohjan Pirkkalaiset suuren kokouksen Pouttulassa. Viljakka, joka aavisti Kurjen ukon kosto-tuumia, oli jo koti-matkallaan järjestänyt sananlennätyksen Kauraharjulla, Lauhassa ja Pyhävuorella ja tahtoi nyt Pohjan miesten kanssa neuvotella puolustuksesta sekä heille ilmoittaa,

mitenkä asiat olivat etelässä ja kuinka matka oli menestynyt. Sitten piti juotaman Vitjakan ja Lyylin häitä, ja Pouttulan emäntä askaroitsi Lyylin avulla valmistamassa näitten juhlien tarpeita. Raikas talvi-ilma matkalla ja virvoittavainen pohja-tuuli oli tuonut kaikki ruususet takasin Lyylin poskipäille ja jalompana entistänsä hän liikkui tätinsä, tulevan anoppinsa, käskyillä uuden kotinsa askareissa. Mutta kun Pohjan-piltti vei kokous-kapulan ympäri, levisi samalla tieto, että Pohjan neiti oli Pohjanmaahan takaisin tullut. Ja erittäinkin nuorissa tämä sanoma riemun syytti. Miehissä he Pouttulaan kokoontuivat viettämään ikäänkuin voitonjuhlaa.

Kuinka suloinen olisi minun kuvailla iloisia juhlakemuja, vanhojen riemuja ja nuorten leikin-laskuja. Mutta minun täytyy seurata Pentti Poutun sanoja, niinkuin hän asiat selitteli ystävällensä Hannu Fordeel'ille, veneen perässä Kurkun laineilla.

Vanha Pouttu, joka täydellisesti ymmärsi mitä Pohjanmiesten nykyinen tila vaati, oli katsonut tarpeelliseksi, että häät tapahtuisivat uuden opin mukaan, jotta ei ainakaan kirkko ja pappeus, jonka valta nyt oli maassa mahtavin, menisi muitten vihollisten puolelle, Pohjalaisten perikadoksi.

Mutta tässä kohden oli äkki-arvaamaton este syntynyt. Pappi, joka Kyrössä toimitti uskon-levittäjän virkaa näillä pohjanmailla, kielsi antavansa kirkon siunausta avioliitolle, joka niin törkeästi rikkoisi kanonisen la'in. Jos olisi kaukaisempaa sukua ollut, hän ehkä olisi voinut muka saastaisuuden poistaa kirkon pyhyiden voimalla. Mutta orpanusten väliseen avioon ei hänen mielestään muu voisi lupaa antaa kuin itse pyhä isä Romassa.

Miehet Pouttulan käräjissä ottivat tämänkin asian keskusteltavaksi. Nuori Vitjakka ja hänen kanssansa useat muut väittivät, että isät ja isän-isät olivat kirkon luvatta naineet ja että ei nytkään ollut papin pyhityksestä väliä. Toiset taas väittivät vastaan, mitkä peläten kirkon maallista valtaa, mitkä sen hengellistä mahtia varoen. Monelta pääsi ilmi hänen salaiset vihansa uuden opin valtaa vastaan ja moni nuoremmista oli valmis nostamaan uskonsotaa koko maan vapahtamiseksi. Mutta viisaammat, jotka tunsivat aian merkkejä, jähdyttivät heidän intoansa.

Riita, joka tästä asiasta syytti, tyyntyi kohta kun Lyyli astui heidän keskeensä.

— "Minä en ole riidan syyttäjäksi tänne tullut, en myöskään naimista varten.

Minä seuraan Pohjan-pilttiä, minä elän täällä keskelläne; — mutta minä olen ja tahdon vasta olla 'Pohjan neiti'." Huulensa hymyili ihmeellisellä tavalla, joka pani miesten sydämmet vavahtamaan. Hän lisäsi korkeammalla äänellä ja ikäänkuin käskemällä: "Pyhävuorella, Kyrön kankaan puolella, palaa jo sanomatuli. Viholliset ovat tulossa. Sinne, miehet, kankahalle, torjumaan heidät Pohjan rajoilta!"

Hän läksi itse pukeumaan sotaiseen pukuun, ja miehet yhdellä mielellä päättivät kiirehtiä Kankaalle.

Mutta Kyrönkankaalla syntyi tällä hetkellä myrsky. Kinokset kohosivat niinkuin meren aallot pitkin keitaitten avaruutta, ja sakea lumi-tuisku täytti ilman. Tämä rajuilma nousi Lappalaisten ahkioitten jäljistä ja tukehdutti pian palon liekit Kauraharjulla. Vanha Lappalainen oli vielä kerrankin tahtonut näyttää, että hänen vanha liittonsa luonnon voimain kanssa oli eheänä. Hänen suvullensa olivat Pohjan päämiehet luvanneet Kyrönkankaan keitaat ja metsät verottomaksi omaisuudeksi, jos hän sanoma-tulella Kauraharjulta heille ilmoittaisi vaaran tuloa. Hän oli tehtävänsä tehnyt, mutta nyt surma lähenei häntä ja koko hänen sukuaan; sillä Kurjen suksimiehet ajoivat kuin tuuliaispäät häntä takaa. Hän puhutteli myrskyn henkiä, mutta nämä vaativat uhrin. Silloin Lappalais-vanhus oli päättänyt pelastaa sikiönsä, mutta itse astua Tuonelan tupiin, Manalan majoihin. Hän oli käsenyt seuransa lähteä edelleen ja oli itse poikennut kankaan harjulle.

Keskellä harjua istuu ukko ahkiossaan, pitäen vasemmalla kädellä peuran sarvet, sill'aikaa kuin oikea käsi ilmaa haparoitsee etelää kohden. Hänen silmänsä palavat ja suusta soipi voimalliset sanat, joita tuulet, vihurit ja viuhut tottelevat. Se on vanhan Lappalaisen kuolemavirttä, ja tuulispäät tanssivat ilosta hänen ympärinsä. Hän viittailee etelään ja kirmaten myrskyn-henget lähtevät lentämällä päivän alle. Mutta loihtija on väsymätön; yhä uusia myrskyn henkiä hänen loihto-laulunsa käskee kokoon ja uusia pyry-pilviä hän lähettää etelän-maille. Karvianjoen autiot varret ovat vajonneet lumi-tuoksun sekaan, Hämeen metsissä hongat taittavat, ja Hansalaisten kauppahaahdet Itämerellä ajetaan haaksirikkoon Liivin ja Preussin matalia rantoja vastaan.

Kaksi vuorokautta soivat loihto-runot Kyrönkankaalla ja kaksi vuorokautta viivytti lumi-tuisku Matti Kurjen ja hänen seuransa matkaa. Mutta vanhan Lappalaisen voimat riutuivat ja myrsky vähitellen helppoitti. Matkalaiset lähtivät liikkeelle Karvianjoen rannoilta ja löysivät pian vanhuksen, missä vielä istui,

peuran sarvet kämmenissään. Hänen päänsä oli hervotonna vaipunut rintaa vastaan, silmien tuli oli sammunut ja ainoastaan tuskalliset vavahdukset ilmoittivat, että vanhus oli hengissä. Kaikki Kurjen seuraajat pysähtyivät kauhistuksella eivätkä uskaltaneet lähestyä tätä Kalman kuvaa. Mutta Matti Kurki meni ahkion luoksi ja nosti väkevällä kädellään vanhuksen ilmaan.

— "Matti Kurki!" lausui Lappalainen riutuvalla äänellä, "anna peurani seurata Kalman maille. Jos sen te'et, tahdon sielläkin sinulle vuotisen veron maksaa, jahka itsekin olet maan alle muuttanut. Usko minua, Kurki, jo tämän päivän paistaessa lähdet sinäkin näiltä ilmoilta Tuonelaan".

Kurki päästi uhrattavansa takasin ahkioon ja vaipui ajatuksiinsa.

— "Oikein sinä puhut, oikein", hän vihdoin hiljaa puhui ikäänkuin itseksensä, "niin pitää Lappalaisen lähtemän Kalman maille, peuransa seurassa, ahkiossa ajain". Hän tarttui peuran ohjukseen ja alkoi sitä talutella.

Harjun syrjässä oli avara syvennys, jonka penkereet äkki-jyrkkinä kaatuivat mustaan pohjattomaan kitaan. Se oli tuttu paikka Kurjelle ja väkäisillä askeleilla hän astui sitä kohden. Äyräälle tultua, peura pysähtyi hämmästyneenä; mutta Kurki päästi ohjaksen ja viskasi, sarviin tarttuen, helpolla lykkäyksellä uhrin syvyyteen. Tuokion päästä nousi hiljainen loiske niinkuin huokaus ylös maanalaisesta kidasta, ja Kurjen ukko palasi *Lapinkaivon* reunalta.

Hän palasi matka-kumppaniensa ty'ö; mutta kummallinen ulina hänen korvissansa soi. Oliko tuo Totkin ääntä Totkijärvestä? Vai oliko Tuonen hallit haukkumassa tuota äsken tullutta vierasta? Kauhuhuoli käsittänyt kaikkia ja ukon askeleet horjuivat. Kuitenkin hän tointui lujan tahtonsa voimalla. Jopa olikin tointuminen: metsän reunalta läheni Pohjanmiesten joukko, suksilla lentäen valkoisen lumi-hangen yli. Heidän sompansa välkkyivät, kuin virran laineet päivän-paisteessa. Niinkuin väkevä virta he lähenivät Kurkea. Heidän etupäässä hiihti kaksi miestä, joitten punaset lakit kohosivat muiden yli. Se oli vanha Viljakka Pouttu ja Pohjanpiltti.

— "Matti Kurki", lausui päämies kaikuvalla äänellä, — "Pohjan Pirkkalaisten nimessä minä sinulta kysyn, mitä asioita sinä uskallat heidän rajoillansa käydä. Jos häävieraaksi tulet Pohjanpiltin häihin, niin miksikä ei? Mutta soveliaampi se minusta olisi, että Lyylin isä pitäisi tyttärensä hääit Laukossa. Me olemme kaikki valmiit sinua sinne seuraamaan. Ja Lyylikin, Pohjan neiti, on kohta täällä; hän

ainoastaan poikkesi Lauhan kukkulalle, katsomaan hää-valkeitansa".

— "Sen hää-valkeat viritetään toisella puolen Tuonen jokea", ärjähti Matti Kurki vastaan. "Sinne tekin kurjat, pääsette häitä juomaan. Minä olen sanansaattajanne sinne lähettänyt tuloanne ilmoittamaan". — Hän veti rajusti miekkansa ja jatkoi: "Niinkuin veltot varkaat olette ryöstäneet tyttäreni. Sinua, Vitjakka, pitäisi minun kurittaman, niinkuin lapsia kuritetaan. Mutta vitsani on teräksinen, ja viimeisen kerran sinä hyppäsit naisten teillä. — — Sitten sinun tulee vuorosi, Viljakka Pouttu".

Pohjanpiltti oli siepannut miekkansa vyöltä, mutta vanha Pouttu astui hänen eteensä.

— "Sinä olet nuoruuden voimissa ja Matti Kurki on haudan reunalla. Jos hänen kaadat, kuinka tahdot hänen tyttärensä naida. Mutta minä olen Kurjen ikäinen, minä olen Pohjan päämies ja minä tahdon hänen askeleensa pidättää Pohjan rajoilta".

Hän kääntyi Kurjen kumppanien puoleen, lausuen:

— "Näette, Hämeen veljet, että Pohjalaiset ovat varoillansa. Meidän joukkomme on paljoa suurempi kuin teidän ja turha oli toivonne päästä äkki-luulematta päällemme. Mutta teidän ei tämä riita olekkaan, ja jos minä tasapäässä tappelussa Kurjen kaadan, saatte palata, kenenkään hätyyttämättä. Se mies on kaksi naistansa murhannut, se mies on tahtonut tyttärensä onnen murhata; hän murhaisi vielä tyttärenkin, jos se hänen valtoihinsa joutuisi. Mutta nyt on hänelle koston hetki tullut".

Vanhat toverit astuivat miekka kädessä toisiansa vastaan ja heidän seuraajansa asettuivat äänettöminä heidän ympärinsä. Matti Kurjen suu oli vihan vaahdossa. Hänen korviinsa soi uudesta Totkin ulina ja kauhulla hän katsoi taaksensa.

— "Hornan haukkuja, enkö saa suutasi tukituksi", hän jupisteli, "malta, malta!"

— — —

Miekan terät leimahtelivat ja rauta-renkaat sotapaidoissa helisivät. Taistelu oli alkanut.

Mutta Lauhan kukkulassa syttyi äkkiä kirkas tuli joka paistoi Kurjen ukon silmiin. Ja liekin loisteessa seisoivat vaimoinen haahmo, miekka kädessä. Matti

Kurjen silmät kiintyivät tähän kummalliseen näkyyn. Haahmo jakaantui hänen mielestensä kahtia ja muuttui hänen kahden surmatun naisensa muotoiseksi. Hänen käsivartensa puutuivat ja heikommin hän alkoi vivuttaa miekkaansa.

— "Surma ja kuolema!" hän ärjähti. "Kaikki Tuonen vallat minua kiusaavat".

— "Niinpä kuole, sinä murhamies", huusi Pouttu ja tapasi vihamiestensä vasempaan olkapäähän, jotta punainen veren-soilu parskui miekan jäljestä.

Haavan tuska tuntui Kurjen sydämmeen. Hän kokosi vimmittuna viimeiset voimansa ja haavoitti vihamiehen päätä. Mutta itse hän jo horjahti ja kaatui hervottomana. Hän käänsi silmät Lauhaa kohden; tulen liekki siinä vielä leimahti, mutta haahmo oli hävinnyt. Pian alkoivat kaikki Tuonen kauhut liikkua hänen himmentyneitten silmäin edessä. Murhatut naiset astuivat likemmäksi ja pudistivat verisiä huntujansa. Hän luuli olevansa Laukon kellarissa näitten vainajien seurassa, kahleissa ja vaivattuna. Eikä aikaakaan, niin tunki vajoovansa Lapinkaivon äärettömään syvyyteen. Katkonaiset sanat tunkeutuivat huulien raosta, ilmoittaen hänen tuskiaan. Hänen seurastansa muutamat kokivat tukkia veren-juoksun; mutta elämän hetheet heruivat taukoomatta.

Eikä kaukana tuosta istui Viljakka Pouttu tainiossaan lumi-hangen päällä ja Pohjanmiehet seisoivat hänen ympärillensä. Hänen haavojansa korjattiin ja päämies kannettiin ystävänsä toimesta paikalta.

Yö on tullut, tähdet tuikkivat ja pohjaisella taivaan rannalla revon-tulet välkkyvät, soilehtivat. Lauhan tulet ovat sammuneet, mutta pohjonen palaa ja valkoisella lumella hohtaa taivaan loiste.

Mikä varjo tuolla lentää aukealla keitaalla? Se lähenee. — Se on Lyyli, Pohjan neiti, hirveä ajamassa. Hän tulee lennossa Lauhasta tappotanterelle; ja juoksijan sorkat tuskin koskevat maata. Kankaan harjulle päästyänsä hirvi kompastuu ja kaatuu; se on viimeisen juoksunsa juossut.

Pohjanpiltti menee morsiantansa kohtaan:

— "Matti Kurki on kaatunut, Viljakka Pouttu pahoin haavoitettu".

Hiiskumatta tyttö riensi kaatuneen luoksi. Hän lankesi polvilleen ja pani kätensä Kurjen otsalle, josta kylmä kuoleman-hiki vuoti. Lämpimät kyyneleet niiden silmistä valuivat sijaan ja ukko vielä kerran aukaisi silmiänsä.

— "Anteeksi, isä", kuiskutti rukoilevalla äänellä tytär.

Ukkoa pöyristytti; hän ei oikein tiennyt, oliko tuo joku vainajista.

— "Minä olen Lyyli", jatkoi tytär, "minä olen onneton tyttärenne".

Kurjen silmät tarkastivat puhujaa, hänen katsantonsa muuttui julman julmaksi ja ainoa sana soi tuskallisesti hänen suustaan:

— "Kirottu!"

Lyyli lankesi selällensä pyörryksiin ja kannettiin pois sulhonsa käsivarsilla. —

Kun aamu valkeni, oli taistelu-paikka tyhjä; ainoastaan veriset merkit lumessa osoittivat, että surma oli tässä töitensä tehnyt. Pohjalaiset olivat palanneet kotihinsa, missä haavoitettu päämies pian henkensä heitti, — ja Kurjen ruumis kuljetettiin Laukkoon. Ennenkuin Hämeen miehet perille pääsivät, tuli Harald ritari seuranensa vastaan. Hänen matkansa oli jo liian myöhäinen; ja kuultuansa, että Pohjanmiehet olivat varusteilla rajojansa varjelemaan, hän päätti palata matkaltaan. Uusia keinoja oli hänen yrittäminen, joilla kosto muka vihdoinkin oli saatava. Koko Pirkkalais-vallan tahtoi Harald ritari kerrallaan särkeä.

Salaisia juonia.

Muutamana kauniina kevät-yönä v. 1295 nähtiin kuutamon valossa pienempi haaksi kulkevan Hirviluodon ja mannermaan välisessä salmessa Turusta tullen. Lauhkea luoteis-tuuli täytti purjeet, ja laineet kimaltelivat hopean karvalla. Purjehtijain matka kulki Kaksikerran pohjoisia niemiä kohden, jotka tumman-viheriöinä uiskentelivat veden-kalvossa.

Haahden kannella oli kaikki hiljaista oloa. Perämies ja muu väki istui äänetönnä paikoillaan torkuksissa; ainoastaan etukannella keulan partaalla seisoivat kaksi miestä puhumassa vilkkaalla, vaikka alhaisella äänellä. Toinen näistä, joka avaran kappansa alla kantoi ritarillisen puvun ja puhuessansa innollisesti kouristeli miekkansa tuppea, on meille vanha tuttava, Hämeenlinnan isäntä, ritari

Harald. Hänen kumppaniansa emme ole ennen nähneet; mutta pitkä hiallinen kauhtanansa, jonka päähine oli vedetty otsan yli, osoitti, että kauhtanan kantaja oli hengellinen mies, joka päinensä päivinensä pyrki piiloon tämän maailman metelistä ja turhista menoista. Kuitenkin hänen silmänsä, jotka levottomina päässä paloivat, näyttivät todistavan toista, kuin kirkollinen takki. Hänen avarat sieramensa ja ryppyyn vedetyt huulensa puhuivat kopeutta ja vallan-himoa. Hän oli nähtävästi niitä miehiä, jotka harniskan ja kypärin sijasta olivat pukeuneet pyhän kirkon sota-asuun, koska toivoivat paremmin hengen miekalla hallitsevansa maailmaa kuin maallisilla aseilla. Hänen nimensä oli Ragvald, kanonikus eli kaniikki Turun tuomiokirkossa ja syntyänsä Ruotsalainen Ahvenan saaristosta.

— "Minä en epäilekkään, että tuumamme vihdoin menestyvät; mutta sen saatte lukeakkin minun ansiokseni", — lausui vähän pistävällä äänellä pappi ritarille.

— "Saattaa se niin olla, vaikk'ette sillä ansiolla vielä kauas lennä", vastasi ritari närkästyneenä. "Sillä totta puhuen saapi se panna-kirous olla hyvin tulinen, joka ei jähtyisi, ennenkuin Kyrönkankaan yli on päässyt Pohjan nevoille. Mutta jos koko Pohjanmaa palaisikin helvetin liekeissä, ettepä te kuitenkaan ole tulleet Turun hiippaa lähemmäksi, ellen minä ole mies täyttämään lupauksiani". — —

— "Se on totta", Ragvald heti virkkoi, "me tarvitsemme toisiamme. Minä en muuta tahtonut kuin muistuttaa, millä väsymättömällä uutteruudella olen tehtäväni tehnyt. Mutta jos luulette, että työni on helppo ollut, niin kuulkaatte itse. Niinkuin tiedätte, lähdin viime vuonna tätä aikaa Gotlantilaisessa laivassa matkalle. Mutta tuskin olin Visby'hyn tullut, ennenkuin sana levisi noista hirmuteoista, jotka Tanskan kuningas Eerikki oli Lundissa harjoitellut, ja jotka ovat kauhulla täyttäneet koko kristikunnan. Pohjoisten valtakuntain pyhä 'primas' ja arkkipispa, Johannes Grand, sekä hänen tuomioprovastinsa olivat vangiksi otetut omassa hiippa-kaupungissaan ja Lund'in kirkon tavarat ja kalliit kirjoitukset olivat ryöstetyt ja hajoitetut. Minä en säikähtänyt tästä, vaan lähdin Lund'iin. Mutta siellä ei kukaan vielä tiennyt, mihinkä arkkipispa oli vietykään. Teidän täytyy rohkeuttani tunnustaa, koska nyt uskalsin lähteä häntä hakemaan keskellä kirottua maata, jota Jumala pian on etsiskelevä tuon jumalattoman kuninkaan rikosten tähden. Mutta minä tapasin hänen vihdoinkin. Söeporin linnassa luoteisella Seelannilla se marttiira istui kovassa vankeudessa, mutta hyvässä luottamuksessa Pyhän Romalaisen isän apuun. Hän oli kohta taipuvainen pyyntööni, ja nyt on minulla muassa hänen vakainen manauskirjeensä Maunu pispalle, joka käsketään estämään kaikkia pakanallisia menoja

ja tapoja Suomessa, eikä sallimaan mitään naimista, joka rikkoisi kanonisen la'in, vaan säästämättä rankaisemaan niitä, jotka semmoisiin synteihin ovat langenneet. Eikä siinä kyllä; kirje nimen-omaan käskää pannaan laskea Pohjanmaan asukkaat, jotka semmoisia syntiä harjoittavat ja suosittelevat".

Ritari katseli ihmetellen toveriaan.

— "Se on hyvä, se on enemmän kuin olen voinut toivoa. Mutta luvallanne sanottu, minä pelkään, että tuo pyhä marttiira, tuo arvoisa arkkipispa ja primas on oikea hirtehin".

— "Jumala armahtakoon! mitä uskallatte sanoa"! katkaisi pappi.

— "No, no", jatkoi Harald, "se on yleinen luulo hänestä Ruotsissa; eikä tuo olekaan paljas luulo. Onpa hän ollut niiden joukossa, jotka murhasivat Eerikki Glipping'in, tän-edellisen kuninkaan Tanskanmaalla, eiköpä suotta siis häntä kurittele murhatun poika, tämä nykyinen kuningas. Mutta tämäpä olisi yhtä-kaikki, jos ei siitä vain syntyisi esteitä tuumillemme. Tiedätte itse, että nuoren kuninkaamme nuori sisar, Ingeborg, on kihlattu Tanskan kuninkaalle, ja samate Tanskan prinsessa Marketa meidän kuninkaalle. Tämän aiotun sukulaisuuden tähden ovat molemmat kuninkaalliset huoneet jo niinkuin yhtä perhekuntaa, ja Ruotsin hovissa on viha arkkipispa Grand'ia vastaan melkein yhtä suuri kuin Tanskassa. Minä siis kovasti epäilen, että hänen kirjeensä kelpaavat mihinkään tässä valtakunnassa. Mutta jos saammekin Maunu pispamme tottelemaan arkkipispan käskyjä ja lausumaan omassa nimessään panna-kirouksen Pohjanmiesten yli, ei ole sillä paljo voitettu. Torkel Knuutinpoika ei ole papiston ystävä, vaan pelkää ja varoo kirkon liikaa valtaa, ja tuskinpa hän siis taipunee käyttämään kirkon miekkaa saati tämmöisessä asiassa. Hän on itse rakennellut naimis-kauppoja, jotka ovat vastoin kanonista lakia; sillä molemmat kuninkaat ovat morsiamillensa sukua neljännessä polvessa".

— "Minun ajatukseni", sanoi Ragvald, "on päinvastoin se, että hän juuri tästä syystä mieluisemmin palvelee kirkkoa. Kuningas Birgerin naimisiin on jo aikaa pyydetty ja saatu lupa Romasta. Mutta Ingeborgin naiminen on vielä paavin vallassa, ja marski on liian viisas, että hän tahtois tehdä asian vaikeaksi, niinkuin se epäilemättä tulisi, jos sanoma leviäisi Romaan saakka, että Ruotsin valtakunnassa orpanukset omin luvuin naivat ja yhdessä elävät. — Mutta mitenkä omat asianne muuten ovat Ruotsissa luonnistuneet"?

— "Minä en saata kehua enkä myös moittiakkaan", vastasi Harald; "marski ei ollut taipuvainen kovuutta käyttämään Pohjanmiehiä vastaan, eikä hän sitä juuri minään pitänyt, että olivat tappaneet vanhan Kurjen. Kun ehdottelin, että tarvitsisi Ruotsalaisilla uutis-asutuksilla tukea Ruotsin valta näillä Pohjanperillä, hän vakuutti, että kaikki valtakunnan voima vaadittiin Karjalan puolelle ja että Pohjan Pirkkalaisille piti sallittaman heidän oma valtansa; heistä muka ei koskaan saattaisi vahinko tulla valtakunnalle. Kuitenkin hän käski minun tehdä mitä taitaisin, mutta rauhallisesti ja sovinnolla. Ja minäpä jo olen pannut asian alkuun, jotta ennen syksyä toivon Ruotsin miehiä asuskelevan meren partaalla Kokemäenjoesta ylöspäin pohjaseen". —

— "Mutta muut toimenne"? kysäili Ragvald levottomasti.

— "Niihin", vastasi Harald, äänensä alentaen, "niihin tarvitaan aikaa ja kärsimystä. Se on totta, niitä on monta, jotka odottelevat marskin kaatumista. Mutta niin kauan kuin hän pystyssä on ja kuningas veljinensä ovat lapsia, täytyy jokaisen pysyä alallansa. Mutta annappas kuninkaan ja herttuain tulla lailliseen ikään, silloin on aika käydä toimiin. Nuori kuningas on yksinkertainen, mutta Eerikki herttua vilkas, järkevä ja levoton. Usko minua, se poika ei tydy alamaisena elämään. Pahasti vain, että nuorin veljes, Valdemar, jolle isä vainaja on tämän Suomen määrännyt, näyttää kaikin puolin mitättömältä, jos ei marski olisi pappeudelle mieltymätön, tulisi varmaankin tästä kalpeasta lapsesta kuori-pappi taikka arkki-teini, niinkuin hänen setä vainajansa, pispä Pentti Linköpingissä, oli ja Suomi saisi vieläkin kerran kirkollisen herran herttuaksensa. — — Mutta eipä tiedä, miksi tämäkin vielä miehistyy. Niinkuin sanoin, meidän täytyy maltaa mieltämme".

Molemmat keskustelijat vaipuivat ajatuksiinsa. Avarat tuumat ja tulevaisuuden hankkeet, joita vallan-himo ohjasi, tuimistelivat heidän mielissänsä. Kummallakin oli erityinen tarkoitus-peränsä, mutta keskinäisellä avulla toivoivat pikemmin siihen pääsevänsä. Jos Ragvald kerran olisi Suomen pispä ja Harald tämän maan mahtavin maallinen mies, olkoonpa millä virka-nimellä hyvänsä, niin heidän yhdistetty valtansa ei olisi muka halpa pohjoisen maailman asioissa. Haraldin silmä jo tarkasteli Vironmaata, jonka veron-saaliit nyt menivät Tanskan kuninkaan veljelle, tuolle kavala-mieliselle Kristopherille. Kuitenkin hänen ajatuksensa purjehtelivat mahdollisuutten aavalla merellä, jossa lukemattomat sattumukset saattaisi ajaa hänen tuumansa haaksi-rikkoon, ellei äly ja tarkka varovaisuus perää pitäisi. Sen hän tiesi, ja päätti siis olla varoillansa.

Hänen kumppaninsa taas nosti puheen:

— "Tiedättekö viimeiset uutiset Karjalan puolelta"?

Ritari nosti silmänsä, mutta ei puhunut mitään. Kaniikki jatkoi: "Lyybekiläinen laiva palasi eilen Viipurin uuden linnan paikoilta. Sen tuomat tiedot ovat luotettavat, jos mitkään. Taidatte jo entiseltä tietää, että Nougorodilaiset, nyt vuosi sitten, tiistaina viidennellä viikolla paastossa karkasivat uutta linnaa vastaan, mutta lyötiin takaisin. Suvella lähtivät linnan soturit syvemmälle Karjalaan ja valloittivat siellä Karjalaisilta linnoituksen, joka on suuren joen suussa ja kutsuttiin Käkisalmeksi. Mutta Karjalan miehet ovat pyytäneet Venäjältä apua vanhoilta ystäviltänsä Nougorod'issa, ja aikaisin tänä keväänä ovat Nougorodilaiset tulleet. Sigge Lake, urhokas mies, on ollut Ruotsalaisten päämies, mutta nälkä ja puute ovat sotineet Venäläisten apuna. Käkisalmi on valloitettu, ja — kaikki Ruotsalaiset ovat kaatuneet".

— "Ne uutiset", ritari puhkesi, "eivät kenenkään mieltä ilahuta, saati minun. Karjala tarvitsee siis Ruotsin kaikki voimat. Marski ehkä tekee uuden retken sinne puolen ja — Pohjan asiat jäävät syrjälle". — —

— "En ole vielä", katkaisi Ragvald, "kaikkia maininnut. Sigge Lake'n seurassa oli nuori Kurki. Hänkin siis on kaatunut. Ja kaikki Kurjen suvun tilukset — mihinkä ne joutuvat? Jos Kurjen ainoa tytär lankee pannakirouksen alle, niin ainoa perillinen — la'illinen tai laiton — on Kurjen ukon aiottu vävy, se joka nykyäänkin jo nämä tilukset pitää hoidossansa, — Harald ritari, Hämeenlinnan haltia. Tämä Harald on tällä perinnöllä noussut maan rikkahimmaksi mieheksi. Hänen onnensa aurinko on ylenemässä. Kohtapa jo on hänessä miehenvastus itse Ruotsin valtakunnan valtikkaille. — Mutta yksi ehto on tässä asiassa tärkeä; panna on julistettava Pohjanmiesten yli, ennenkuin sana leviää nuoren Kurjen kaatumisesta. Muutoin vanhan Kurjen tytär sulhonensa tulee oikeudella Laukossa hallitsemaan".

Haraldin silmät iskivät tulta. Nostetulla nyrkällä hän puhui äkisti ja jyrkästi:

— "Jos ei Maunu pispa suosiolla taivu pyyntöömme, niin tämä käsi häntä neuvoo".

— "Hiljaa, hiljaa!" muistutti pappi, "jos ette mieltänne malta, niin pilaatte pian koko asian. Ette oikein tunne Maunu pispaa. Hän on hyvän-sävyinen ja suopea, hän on helppo taivuttaa suosiolla; mutta jos väkinäisyyttä hänelle osoitetaan,

silloin hänen suomen-sukuinen kiinteytensä herää, ja pelkoa se mies ei tunne laisinkaan, niin hiljainen kuin hän muutoin onkin. Ja erittäisin on tämä asia hänelle arka. Hänen koko huolensa ja rakkautensa on kääntynyt näiden Suomalaisten puolelle. Niitä hän suosittelee, niitä hän hyväilee, eikä siinä pidä suurta lukua Ruotsin vallasta, eikä pyhän kirkon eduista. Antoipa pari vuotta sitten Hämäläisillenkkin anteeksi neljännen nahan omista pispansaataavistansa, siitpä ainoasta syystä että nämä puoli-pakanat olivat jotain kärsineet Venäläisten hävityksestä. Hänen alinomainen lauseensa on, että tämä kansa tarvitsee leppeydellä ja hellyydellä johdattaa kristillisyyteen, ja että tässä maassa ei vielä sovi vaatia täydellistä katholicista vanhurskautta. Mutta erinomattain hän pelkää ja kammoo Ruotsin-väen muuttamista tähän maahan; siitä hän pelkää tämän kansan muka sortuvan. Hän on salaisesti Ruotsin vallan vihollinen, mutta paavillisen istuimen läheisyydessä on hänellä puollustajia, jotka ajavat hänen asiaansa. Hän on Romassa tehnyt muistutuksia Liivin papiston ja ritariston menetyksestä sen maan asukkaita kohtaan, ja Liivin herrat eivät kiitä hänen tointansa, vaikka hän ei vielä viittä vuotta ole Turun hiippaa kantanut. Jos hänelle näyttäisimme oikeat tarkoituksemme, hän tuosta vain tulisi entistänsä vaikeammaksi taivuttaa. Uskokaa minua, ritari Harald, minä ymmärrän nämä seikat parahiten, ja lupaan teille kuin mies, että ajan asiat perille".

Hetken aikaa molemmat olivat ääneti sitten Harald virkkoi:

— "Entä jos nuori Kurki ei olekkaan kaatunut? Jos vielä elävänä palaa"?

— "Tilukset", vastasi pappi, "ovat kerran hallussanne". Naurahtaen hän lisäsi: "harvoin härkä linnasta palaa".

Näissä keskustelumuksissa matkustajat kulkivat Nummen ja Piikkiön rannikkoa myöden Kuus'luodolle, missä pispä Maunu oli alkanut rakennuttaa Kuusiston linnan. Päivä oli nousemaisillaan, kun haaksi pysähtyi syvään salmi-paikkaan. Ritari ja kaniikki kahden palvelijan kanssa nousivat maalle ja menivät Kuusiston kartanon luoksi, missä pispä Maunu, ensimmäinen suomensukuinen pispä, tavallisesti loma-aikoina nautitsi lepoansa maanviljelyksen askareissa ja tieteellisissä harjoituksissa.

Kuusisto.

Vähän matkaa satama-paikasta sorjan kuusimetsän takana oli kunnaan rinteelle rakennettu Kuusiston hovi, jonka Maunu pispä oli omilla varoillansa ostanut, mutta lahjaksi antanut Pyhälle Henrikille, s.t.s. Turun uudelle tuomiokirkolle ja Suomen pispän-istuimelle. Tämän hovin asuinhuoneet eivät tähän aikaan vielä olleet mitään loistavia, vaikka monessa kohden tarpeen mukaisia. Avara sali eli pirtti, joka pidettiin palvelijain olopaikkana sekä kokoussalina juhla-tiloissa, oli vahvoista honka-hirsistä salvattu eri kehänä, josta ovi vei korkeaan esikkoon eli porstuaan. Toisella puolella porstuaata oli jotenkin yhtäläinen kehä, mutta sisuseinillä jaettu neljään kammioon, joissa arvollisemmat vieraat saivat yö-siansa. Pispän omat huoneet olivat eri kehässä, jonka etu-seinä pisti vähän matkaa sisään muiden kehien väliseen porstuaan, jotta tämä salvos käänsi päätynsä porstuan perään ja siitä ulkoni rannan puolelle. Kaikki kolme kehää teki yhteensä ikäänkuin linnun muotoa, jonka vartalo olisi ollut tuo keskellä oleva porstua, johon pispän huoneet liittyivät nokkana ja muut salvokset siipinä. Porstuan-peräinen rakennus oli oikeastaan tehty kahteen kertaan, josta alinen ja matalampi oli hovin kellari, missä oluet ja viinivarat talletettiin maan-alaisessa kalvessa. Ainoastaan ylinen kerta oli asuttavana ja muutamat porras-asteet veivät porstuaasta pirtin-seinusta myöten ylös tämän yllisen kerran tasalle; missä vähäinen käsipuilla varustettu sola oli oven edustana. Ovesta sisään mentyä tultiin ensinnä isompaan huoneeseen, jonka perässä soukka kammio löytyi salvoksen ulommaisessa päädyssä. Nämä huoneet olivat varustetut pienillä lyijyn-liitteisillä lasi-ikkunoilla. Mutta muissa asuin-huoneissa oli ainoastaan tavalliset akkunat, jotka laudalla tai ohuella nahalla peitettiin.

Tämmöisessä asunnossa Maunu-pispä piti tyyssijansa, kun ei virka-toimet vaatineet häntä Rantamäellä tai Turussa olemaan; mutta jälki-pispoillensa hän oli alkanut rakennuttaa komeamman ja vahvemman kivisen asumuksen, jonka perustukset ja aliset kivikerrokset jo nähtiin vähän matkan päässä, itse mäen kukkulassa. Tämän nousevan linnan perusteilla nähtiin vanha pispä usein istuvan yksin ajatuksissansa, hengissänsä arvellen isänmaansa ja kansansa tulevaisuutta ja sivistyksen voiton-toiveita tässä syrjäisessä maassa. Silloin hän tavallisesti äkkiä nousi pystyyn korkeimman muuri-kiven päälle, ikäänkuin avarampaa näkö-alaa etsien tulevaisuuden aavalla merellä, ja antoi silmänsä kulkea niemien nenitse salmien ja selkien yli. Mutta tulevaisuus makaa sumujen ja hämäreiden peitossa, joissa ainoastaan ihmisen omat toiveet kangastavat, ja pispä Maunu taas istuutui levolle, jättäen isänmaansa asiat Kaikkivaltiaan huomaan.

Tänä aamuna varhain näemme taaskin vanhan pispän kävelevän linnan asemilla, ei kuitenkaan yksinänsä, vaan nuoren nepaimensa, Lauri nimisen koululaisen eli

"Scholarin" seurassa. Pispa itse oli vanhahko harmaapäinen mies, jonka pienet siniset silmät leppeästi pilkistelivät siniharmaan pata-lakin alta. Musta kauhtana, jonka rintaan valkoinen risti oli ommeltu, löyhyeli hartioista alas hänen vartensa ympäri ja hänen kädessään oli pitkä valkoiseksi maalattu sauva, jota hän piteli melkein keskeltä, nojaten sillä askeleitansa, jotka kuitenkin olivat jokseenkin vilkkaat ja voimalliset. Hänen nepaimensa oli 18-vuotinen nuorukainen, jonka keskeltä jaetut keltaiset hapsset käherinä vierivät olkapäillen. Hänen pukunsa muutoin oli melkein yhtäläinen kuin sedälläkin ja ilmoitti kylläksi, että hengellinen sääty oli hänelle elämän-toimeksi aiottu.

— "Omatuntoni minua vaivaa", lausui pispa alakuloisesti, "kun olen tähän linnan-rakennukseen ruvennut, ennenkuin Pyhän Henrikin temppeli Unikankareita valmiina on. Antakoon Jumala ja Pyhä Henrikki laupiaasti, ett'ei tätä tekoani luettaisi minulle kuoleman-synniksi".

— "Isä", arveli nuorukainen nöyrästi, "eikö Jumala ja kaikki Pyhät tunne sydämmenne puhdasta tarkoitusta?"

— "Siitäpä tarkoituksesta", vastasi pispa, päätänsä pudistaen, "olen juuri itsekin väliin epäilyksissä. Tämän linnan olen tosin Pyhälle Henrikille aikonut, hänen seuraajoillensa ja maalliselle tavaralleen turva-paikaksi. Mutta tällä lahjallani on toinenkin salainen tarkoitus, jota sieluni vapisee ajatellakkaan. Minä tahtoisin lepyttää P. Henrikin vihaa murhaajaansa kohtaan, — minä tahtoisin P. Henrickimme omilla esirukouksilla lunastaa Lallin sielun helvetistä. Minä olen aikonut — Jumalan minua armahtakoon — asettaa tässä syrjäisessä paikassa jokapäiväiset messut Lallin sielua varten". — —

— "Lallia varten sielun-messuja"? virkkoi säikähtyen nuorukainen; "Lalli oli murhamies, marttiiran surmaaja"!

— "Hän oli syntinen, niinkuin me kaikki", vastasi leppeällä vakavaisuudella vanhus. "Kaikki olemme synnillämme Kristuksen surmanneet ristin hirsipuussa. — — Eikä Lallikaan ollut muuta kuin ihminen: hän oli omaa vertasi, — — minun ja sinun sukua. — — Hänen sydämmensä tosin oli sokea, mutta juuri siitä syystä lienee syntinsä vähempi, ja mekin kaikki olisimme hänenä saattaneet saman tehdä. Vieras valta ja vieras usko oli kaksi asiaa, jota eivät esi-isämme silloin vielä eduksensa ymmärtäneet".

Pispan puhuessa, olivat molemmat kääntäneet silmänsä rannalle päin, missä nyt

äkkiä havaitsivat haahden makaavan päästetyillä purjeilla. Eivätkä kauan aikaa vielä tuota katselleet, niin kaksi miestä viidakosta heitä lähestyi. Maunu pispän silmät kohta erotti, keitä tulijat olivat, toinen kaniikki Ragvald, toinen Hämeenlinnan isäntä, ritari Harald. Joku mielipahan sumu ensin varjosteli vanhuksen otsaa, johon kuitenkin pian taas entinen suopea valo palasi.

— "Se on oikein, arvoisa isä", lausui Ragvald tervehdykseksi, — "se on oikein, että rakennatte teille turvapaikan. Aiat ovat pahat; minä olen omin silmin nähnyt, kuinka pohjoisten valtakuntain Primasta rääkätään. Häneltä minä tuon teille hellimmät terveiset iankaikkisesti Jumalan kanssa. Ja itse puolestani toivotan, että Herran siunaus aina kanssanne olkoon".

— "Suustanne Jumalan korviin"! vastasi ystävällisesti pispä. "Mutta Jumala varjelkoon, että mun tarvitsisi maallisissa linnoissa hakea suojaani omaa esivaltaani vastaan, taikka että mun käteni sekaantuisi semmoisiin asioihin kuin arkkipispä Grand'in. Kun kirkon omat miehet vastoin Jumalan lakia ylentävät kätensä Herran voideltua vastaan, silloin ei ihmettä ole, jos koko maailma muuttuu ryövärien luolaksi, missä ainoastaan väkevämpi nyrkki vallitsee".

— "Sitä ei kukaan ole vielä voinut todistaa, että Lund'in arkkipispä on kuningas Glipping'in murhaajia", lausui kiivaasti kaniikki. Mieltänsä malttaen hän lisäsi: "Jättäkäämme se siksensä, kutka ne olivat, jotka Vilkuttaja kuninkaan tappoivat. [Tanskan kuningas Eerikki, jonka muutamat liittäytyneet Tanskalaiset v. 1286 murhasivat Finnerup'in maja-ladossa, oli saanut 'Glipping' nimen siitä, että hänellä oli omituinen tapa silmiänsä vilkuttaa.] Hän on kuitenkin primas, vaikka vankeudessakin istuu, ja Pyhä isä Bonifacio VIII hänelle kyllä oikeutta toimittaa. Hellät silmänsä vielä Söeporin linnastakin huolen-pidolla tarkastavat pohjaisten hiippakuntain hengellistä oloa, ja minun hän käski viedä tämän kirjeen teille sydämmellisten terveisten kanssa". Näin sanoen Ragvald otti kirjeen kauhtanansa alta ja jätti sen pispalle. Mutta Maunu pispä viittasi kädellensä:

— "Käykäämme sisälle edes levähtämään, niin siellä saamme rauhassa tutkia arvosan arkkipispän mietteet ja niistä keskustella".

Kaikki neljä nyt astuivat kartanoa kohden ja pispä vei vieraansa porstuan-peräisiin huoneisinsa, mutta nuori koululainen lähti setänsä käskystä toimittamaan vieraille "suun-avausta". Myös pidettiin huolta, että haahden väen ei tarvinnut nälkää eikä janoa nähdä, ja muutamat heistä tulivatkin ylös kartanolle, jossa heitä eri huoneissa hyväiltiin. Näiden joukossa näemme

myöskin Hintsu Suurpään, jonka ennen tapasimme Haraldin seurassa Sastamalassa. Hänen ja koululaisen välillä näytti olevan entisellä tuttavuus ja pian he olivat joutuneet ystävällisiin juttuihin keskenänsä.

— "Tuo pappi, jonka olemme seuraamme saaneet, kantaa ketun-nahkaa kauhtanansa alla", puhkesi Hintsu, kun kahden istui Laurin kanssa oluen ääressä. "Tuli mieleeni, että oli itse ilmetty piru, nähdessäni silmänsä hiilinä palavan päässä. Mutta älä vielä, että se manaustani totteli, vaikka te'in ristinmerkit ja lu'in 'ave-marjat' ja muut rukoukset, mitä muistin".

— "Ohho!" sanoi naurahtaen Lauri, joka sillä välin oli ihmetellen katsellut ystävänsä avarata kurkun-laskua, "sepä nyt oli turha vaiva, jollet oman sielusi hyödyksi tahdo rukoilla: ave Maria. Pappi ei ole mikään muu, kun Turun kaniiki Ragvald, kuuluisa pyhydestä ja uskon innosta".

— "Olkoon mikä hyvänsä", vastasi Suurpää, "mutta lempo hänessä asuu ja sen minä sanon, pitäköön nyt pispa ja joka mies silmänsä auki; sillä täällä on joku koirankuri tekeillä. Minä olen jo hetken aikaa jotain haistellut, enkä ymmärrä, mitä tuo Harald herra liehuilee Ruotsin puolella. Mutta sitten kuin tuo pappi seuraamme yhtyi, voin vaikka vanhoa, ett'ei oikeita asioita käydä".

Näin Hintsu purkasi rehellisen sydämensä. Mutta Lauri viittasi hänelle vaikenemaan ja puikahti pispän etuhuoneeseen, joka olikin hänen oma olo-siansa, missä hän aina oli setänsä käsillä, kun kirjoittamista varten tai muussa toimessa tarvittiin. Sisämäisen kammion ovi oli jäänyt raolle ja puhujain äänet selvästi kuuluivat.

— "Jumala sen nähköön", lausui pispa Maunu juhlallisella äänellä, syvästi huoahdaint, — "Jumala sen nähköön, kuinka näitä Suomalaisia kansoja on käännytetty rakkauden uskoon. Liiviläiset ovat tässä kaupassa kaiken maallisen onnensa kadottaneet, Virolaisten on melkein samoin käynyt ja täällä Suomessa ajettiin Hämeen miehet meren-syrjästä takamaihinsa. Onko tämä rakkauden töitä? tahdotaanko sillä tavoin perustaa rakkauden oppi sydämiin? Tämä kansa on harras ja sydämmellinen, siveä, vakava ja uskollinen; mutta hellästi sitä on kohtelemisen, muutoin se muuttuu julmaksi ja taipumattomaksi. Tätä pitäisi valtikasten muistaman. Mutta — — oi, milloinka on heikon hätähuuto päässyt mahtavan sydämmelle"!

— "Oikein puhutte, arvoisa isä", keskeytti Ragvald, "tämä kansa on vääryyttä

kärsinyt; minä olen ensimmäinen ja valmiin sitä tunnustamaan. Ja parhain minä senkin tiedän, että heikkoa vanhurskasta poljetaan tässä maailmassa; sillä uskokaa minua, meidän hurskas isämme Lund'in arkkipispa, jolta kirjeen teillen toin, on totinen marttiira jumalattoman pöyhkeän Ahab'in tähden. Mutta jos ette pahaksi ota nöyrää neuvoani, on se juuri teidän vallassanne, mikä onni ja olo tälle kansalle osaksi tulee. Jos annatte törkeiden syntien päästä vallalle tässä maassa, niin olette samalla antaneet aseet käteen niille, jotka eivät tälle kansalle hyvää suo. Mutta jos isällisellä kädellä itse kuritate, niin tämä kansanne pian voi kasvaa Jumalan pelossa ja kaikessa siunauksessa".

— "Mutta", arveli pispa, jonka taipuvainen mieli jo oli huomaamattansa ruvennut myöntymään, "eipä olekkaan tässä vielä syntiä tapahtunut; Pohjalainen Vitjakka ja hänen orpanansa Lyyli eivät olekkaan naimisiin menneet ja jos heissä olisikin syytä, ei käy heidän tähtensä kaikkia Pohjanmiehiä rankaista".

— "Suokaatte anteeksi", vastasi Ragvald, "tämä asia on kaikkien Pohjalaisten; sillä Vitjakka Pouttu on valittu heidän päämiehekseen ja hän, samatekkuin isänsä, joka Matti Kurjen tappoi ja itse kuoli saamista haavoistansa, ovat kaikkien Pohjalaisten avulla ruvenneet näihin turmiotöihin, jotka kyllä tunnette. Mutta mitä siihen tulee, ett'ei syntiä ole tapahtunut, että naiminen on siksensä jäänyt, niin se on totta, että kirkollinen siunaus ei ole tätä luonnotonta yhdistystä pyhittänyt, mutta — — minä sanon: sen pahempi! Koko kristin-usko tässä onnettomassa maassa on kallistumaisillaan, jos jätätte asiat sillensä".

— "Minun pelkoni", sanoi Maunu pispa, "on suuri tässä asiassa. Ruotsin hallitus pian sekaantuu näihin toimiin ja asian viimeiset tulee pahemmiksi kuin ensimmäiset".

— "Ruotsin hallituksella", virkkoi tähän ritari Harald, "on tätä aikaa kylläksi tekemistä Karjalan puolella. Ette taida tietää, että Venäläiset siellä ovat suuren turmio-työn tehneet. Paljon Ruotsalaisia ritareita on kaatunut, niiden joukossa myöskin nuori Kurki. Minä suren hänen kuolemaansa niinkuin veljen, ja Laukon maalla tahdon hänen sielunsa pelastukseksi rakennuttaa kappelin".

Pispa oli vaipunut ajatuksiinsa ja puhui niinkuin itsekseen: "Vai onko Nougorod'in valta taas paisumassa; se on toinen vaara, joka tätä onnetonta maata uhkailee".

Pispa Maunu ei ollut se mies, joka olisi osannut viekkauuden virittämiä pauloja

karttaa. Hänen älynsä tosin oli tarkka ja terävä ja hän näki asiat selvästi niinkuin olivat. Mutta jos alusta olikin epäluuloinen niinkuin kaikki Suomalaiset, hänen suopea sydämensä pian vietteli häntä uskomaan hyvää kaikista ihmisistä, ja lopuksi hän aina lohdutteli epäileväistä mieltänsä sillä, että muka kuitenkin oli jumalassa onnen ohjat. Niinkuin Ragvald oli toivonut, päätyi siis tämäkin keskustelu hänen ja Harald'in mieliin, jotta Maunu pispä, jos vastahakoisestikin, myöntyi langettamaan panna-tuomion Pohjanmiesten yli. Ragvald tarjousi tekemään tätä ikävää tointa, josta pispä sillä tavoin pääsi vapaaksi, ja nyt päätettiin, että juhlallinen pannaan-paneminen oli tapahtuva Pyhän Henrikin juhlanä, joka vuosittain Kesäkuun 18 p. vietettiin Turun kirkossa, kristin-uskon ensimmäisen saarnaamisen muistoksi. Ainoastaan sen varoituksen Maunu lisäsi, että kirous oli leppeässä muodossa lausuttava. Sillä tavoin heikkous koki viihdyttää omantunnon soimauksia.

Vieraat olivat valmiit lähtemään ja jättivät Maunu pispän hyvästi. Myöskin Ragvald ja ritari Harald erosivat toisistaan, sillä kaniikin piti lähtemän maa-matkaa Turkuun, mutta ritari astui haahteensa. Kun jättivät toisensa hyvästi, eivät sanaakaan vaihettaneet hankkeistansa, mutta heidän silmän-luontinsa puhui niin paljon kuin: "hyvin käy".

Sill'aikaa seisoivat Hintsä Suurpää ja hänen nuori ystävänsä sivultapäin keskustelemassa. Kun ritari jo oli rannalle tullut, saavutti hänet asemies ja kysyi jyrkästi:

— "Onko lupa kysyä, mihinkä nyt matka pitää"?

— "Ruotsin puolelle, Hintsaseni", vastasi Harald ystävällisesti.

— "Vai Ruotsin puolelle"! arveli Suurpää irveillään. "Mutta minun on täällä Suomen puolella vähän asioimista ja jätän siis teidät hyvästi".

Ennenkuin Harald ennätti vastaamaan, oli Hintsä hänelle selkänsä kääntänyt ja meni levollisilla askeleilla tiehensä polkua myöden. Ritarin silmät häntä seurasivat kummastellen. Viimein hän jupisteli itseksensä: "Ykspäinen kuin koko tämä kansa"! — ja lähti haahteensa, joka pian paisuvilla purjeilla kulki merelle päin.

Sampanlinnan-vuori.

Turun kaupunki! — kuinka syvälle tämä nimi on piirretty Suomen historiaan! Niinkuin "ikuinen Roma" on tuhannen vuotta ja enemmän ollut koko sivistyneen maailman keskus, josta lähtien maallinen ja hengellinen järjestys on levittänyt siunaustaan raaolle kansakunnille, samate vanha Turku on ollut Suomen Roma, — se paikka, jossa Suomenmaan historia on alkanut ja kasvanut, se paikka, jossa Suomen heimokunnat ensinnä ovat oppineet tuntemaan itsensä yhdeksi kansaksi, se paikka, mistä sivistyksen valo on monessa muodossa levinnyt Suomen saloille.

Mutta siihen aikaan johon kertomuksemme kuuluu, oli Turun kaupunki vielä vasta tekeillensä. Tuomiokirkko Unikankarella oli tosin jo aikaa aloitettu ja sen verran saatu valmiiksi, että juhlamenoja siinä vuosittain vietettiin, varsinkin Pyhän Maarian ja muina juhlina. Mutta Suomen kirkon varat olivat vielä vähäiset ja vaikka useat paavit olivat luvanneet milloin 40-päiväisen synti-aneen milloin samat edut kokonaiseksi vuodeksi ja 40:ksi päiväksi kaikille niille, jotka neitsyt Maarian juhlina kävisivät Turussa ja silloin hurskailla lahjoillansa muistaisivat kirkon varoja lisätä, ei ollut vielä tämä uusi komea rakennus saatu semmoiseen kuntoon, että Pyhän Henrikin luut olisi voitu tänne muuttaa Nousiaisista. Itse kaupunki taas oli vielä hajallansa tuolla täällä pitkin Aurajoen rannikoita Rantamäen ja linnan välillä. Kuitenkin oli isoin osa asumuksista vielä yli-puolella uutta tuomiokirkkoa. Ainoastaan saarnaaja-munkkien huoneet, joita oli ruvettu rakentamaan Vartiavuoren ja joen välillä, sekä muutamien Hansalaisten kauppiasten asumukset ja tavara-aitat nähtiin nykyisen kaupungin asemilla. Vahvaa alku-peräistä hirsikköä kasvoi sekä Kerttulimäellä että Vartiavuoren eteläisellä rinteellä, ja ulottui siitä pitkin joen itäistä vartta merelle saakka. Samate läntinenkin joen-varsi oli paikottain melkein jylhää metsää; ainoastaan huono raitti kulki sillä puolella jokea meren-partaalle päin, missä Turunlinna Aniniemellä vartioitsi joensuuta.

Monta sataa vuotta on siitä aiasta kulunut ja Turun kaupungin muoto on sillä välin useita kertoja muuttunut. Mutta vielä meidänkin aikoina on nykyisen kaupungin rajapiirissä paikkoja, jotka muistuttavat entistä jylhyyttä. Niinpä sen paikan kohdalla, missä höyrylaivat nykyänsä maalle laskevat, nousee Aurajoen itä-rannalla Sampanlinnan-vuori, jonka eriskummainen nimi ikäänkuin viittailee syvään muinaisuuteen. Salainen kammo on vuosisadat läpitsensä saanut yksinänsä tässä hallita, ja vaikka metsä on hävinnyt, ei ole mikään asutus eikä

viljelys täyttänyt honkaen jättämää siaa.

Pispa Maunun aikana seisoi Sampanlinnan kukkulalla metsän keskellä yksinäinen pirtti, jonka ikivanha asujain oli ikäänkuin pakanuuden viimeisiä jäännöksiä näillä paikoin. Häntä nimitettiin Sampanlinnan tietäjäksi, ja hänen apuansa yleensä haettiin sekä taudeissa että muissa puutteissa; sillä kristillisyyden ohuen peiton alla asui vielä yltä-ylitse vankka pakanaussydänmaissa. Tämä yleinen taika-usko elättikin vanhaa tietäjää; muuhun elatuskeinoon hänen ikänsä ei enää kyennytkään ja nuori 18-vuotinen tyttären-tytär, joka oli vanhuksen ainoa asuinkumppali, ei olisi voinut kahta henkeä elättää, jos asuinseutu olisikin ollut höystöisempi, kuin Sampanlinnan kalliot olivat.

Eräänä iltana kesäkuussa istui tietäjän tyttären-tytär vuoren läntisellä äyräällä katselemassa sitä vilkasta liikettä, joka hyöri jokea pitkin. Se oli kristillisyyden perustusjuhlan aatto ja väkeä oli joukottaisin kokoontunut osaksi juhlan tähden, osaksi niitä markkinoita varten, jotka jo aikaisin olivat liittyneet isompiin kirkollisiin kokouksiin. Hansalaisia laivoja ja Suomalaisten veneitä makasi sekaisin pitkin rannikoita ja humina niiden keskinäisestä kaupanteosta nousi korkealle, vuorella istujan tytön korviin saakka. Hänen silmänsä eivät saattaneet luopua tästä viehättävästä näköalasta; uteliaisuus houkutteli häntä astumaan alas markkinaväen joukkoon, ja pari kertaa hän jo huomaamattansa oli sijaltansa noussut kulkiensa kepeillä askeleilla rantaa kohden. Mutta ujous ajoi hänen takaisin, ja hän palasi vuohiensa ty'ö, jotka kivien kolosta hakivat syömistänsä. Pitkät keltaiset hapset olivat, tytön näin kirmatessa, päässeet valloilleen ja varjostivat kaksi lapsellista sinisilmää, jotka vilkkuivat kuin lähteen-hetteitä ahon reunalla. Mutta niiden kantaja oli pian taas istunut alallensa ja päätänsä häilyttäen hän siirsi hiukset takaisin sijoilleensa.

Tytön tässä istuessa, kuului astunta rannan puolelta. Tuovi — se oli neidon nimi — nousi kuuntelemaan, eikä aikaakaan, niin tunsikin askeleet ja riensi edellensä, hypäten notkeasti kivien ja kantojen yli ja siitä suoraa menoa tulijan kaulaan. Tämä tulija ei ollut mikään muu kuin tuttavamme Hintsu Suurpää, joka tukevalla käsivarsilla nosti otuksen korkealle ilmaan, missä sen pienet jalat vallattomasti ponnistivat, kunnes vihdoinkin mokoma käsi pääsi ottamaan Hintsan parrasta kiinni ja pakoitti häntä päästämään saaliinsa maahan.

— "Puoleton", torua leikitteli tyttö, "tahdotkos myydä minun Saksalle, koska näin nostelet mun kaikkien nähtäväksi. — — Ja sitten, kuka lupasi sun tulla niin pian takaisin. Etkös sanonut viipyväsi vähintäkin kolmen kuukauden päivät

poissa. Kuules, Hintsa, sinä söit sanasi".

Hintsa Suurpään ahvettuneet posket kävivät tuli-punaisiksi ja partakarvatkin nousivat pystyyn mielipahasta.

— "Älä piloillasi semmoista puhu. Nyt minä taas lähden — ehkä iäksi-päiväksi".

— "Hui, kuinka näytät julmalta, suuttuessasi", lausui Tuovi levottomana ja silitteli ystävänsä partaa. "Mutta totta puhuen, mihin olet sitten lähdössäkään".

— "Se on pian sanottu", vastasi Hintsa; "näetkös tuota punaista laivaa, jonka kokka hohtaa tuolla honkien välissä. Se on Gotlannista kotoisin ja lähtee huomenaamuna Nougorod'iin. Minä seuraan Karjalaan".

— "Kauppaako tekemään"? kysyi tyttö, joka ei voinut heittää leikki-puheitansa.

— "Niin kauppa kyllä, miks'ei! kauppoja on monta lajia: naimis-kauppa, — Tuonen kauppa —".

— "No mutta, ethän toki sotaan lähde"? kysyi tyttö vielä levottomampana.

— "Sitä en itsekään vielä tiedä", arveli Suurpää. "Miks'en sotaan lähtisi? Sehän juuri virkani on, sotia pakanoita ja uskottomia vastaan. Muutoin on nyt matkani totinen tarkoitus oikeastansa toinen; mutta tuota et sinä ymmärrä, Tuoviseni".

— "Vai en ymmärrä"? matki tyttö närkästyneenä: "entä jos tietäisin kertoa sinun viimeistä retkeäsi alusta loppuun. Ensiksi olet käynyt Kuusluodolla pappien parissa, sitten olet Ruotsissa ollut, tiesi millä asialla. — — Mutta kuules, mitä vasten sinä tuota Pohjanpilttiä väijyt. Älä vielä! minä annan hänelle sanan, niin hän vielä tänä yönä puikahtaa hyppysistäsi ja sinun hyvä Harald ritari saapi jäädä korvan-taustaansa kynsimään. — Mutta, mitä olette noita Ruotsalaisia tänne tuonut"?

Hintsa seiso i hämmästyksissääsä.

— "Mitä kaikkia tämä nyt oli", hän puhkesi, "mistä näitä juttuja olet kuullut"?

— "En ma huoli huudella", häikisteli tyttö: "tuota et sinä, Hintsaseni, kuitenkaan ymmärrä".

Hintsa kokosi ajatuksiaan ja kysyi viimein:

— "Tunnetkos Pohjanpiltin"?

— "Mikä tuntiessani! En ole niin sorjaa, pulskeata miestä ikinäni nähnyt". — —
—

— "No, no", katkaisi Suurpää, joka huomasi, että tyttö tahtoi häntä ärsyttää; "onko siis Pohjanpiltti täällä, näillä seuduilla"?

— "On kyllä; sen haaksi on tuolla rannassa, ja itse hän on pari kertaa käynyt tulevaisuuden tietoja isältäni. Minä olen häneen vallan ihastunut".

— "Ja sinä tiedät, että Harald ritari on Ruotsinmiesten kanssa väijyksissä"?
Hintsa kysyä jatkoi.

— "Tiedän niinkin; enhän suotta ole tietäjän tyttären-tytär".

— "Hyvästi jää, Tuoviseni; minun täytyy rientää. Enhän kuitenkaan saa sinusta oikeutta, ja aika on kallis". Näin sanoen hän riensi ahdetta alas, katsomatta taaksensa.

Puoli-tiehensä hän kuitenkin pysähtyi, arvelleen mikä nyt oli tekemistä. Ylhäältä, mihin hän oli morsiamensa jättänyt, kuului melua ja äkkiä hän erotti Tuovin ääntä: "Hintsa hoi! apu hoi"! — Niinkuin ilves Hintsa samassa tuokiossa kapusi ahdetta ylös. Tuovista hän ei nähnyt kuin vilahduksen, kun tämä paeten katosi pimeään luolaan kallioiden väliin. Mutta luolan suussa seisoi vähän ällistyneenä mies, joka kohta, vaikka muuksi puettuna, oli helppo tuntea kaniiki Ragvald'iksi.

— "Tekisi mieleni koettaa", virkki vihoissansa asemies, miekkaansa tarttuen, — "tekis' mieleni koettaa, eikö perkele käy ajaa ulos kylmällä raudalla".

Kaniiki ei juuri näyttänyt pelästyneeltä, mutta hyvinkin kummastuneelta.

— "Kuka olette? Ettekö ole Ritari Harald'in miehiä? Mikä teillä mielessä on"?
— Nämä kysymykset pääsivät perätysten hänen suustaan.

— "Minun on mielessäni", vastasi Hintsa jyrkästi, "pitää tutkinto teidän kanssanne, millä asialla te näillä seuduilla ja tuommoisessa pukuimessa kiertelette. — — Tuo tyttö parka, joka oli langeta pyhiin käsiinne, on minun

morsiameni; se muistakaatte, jos useammin tulette tässä käymään".

— "Nonoh", arveli hymyellen pappi, joka nyt oli vallan entisellensä tullut, "kyllä muistan, eikä ollutkaan asiani juuri muu, kuin kuulustella tuolta tyttö hattaralta, onko Sampanlinnan ukolla tieto-lakki päässä. Tosin hän jo kerran minulle lupasi, että toverit Ruotsin puolelta ehtisivät paikalle, ennen kuin nuo Pohjan veitikat ennettävät täältä luunsa korjata. Mutta ukon laulussa on monta säveltä, enkä ole saattanut olla oikein levollani asiasta. Olen lähettänyt teille sanan toisensa perästä jouduttamaan tuloanne, ja olin jo taas menossa tietoja onkimaan. Mutta nytpä teissä paras tietäjä on. — — Terve tuloanne! Onko Harald ritari valmis ja varusteilla"?

Kaniikin ääni, käytös ja puheen-parsi, tätä puhuessansa, oli niin mukaantunut asemiehen omaan luonteeseen, että tämä ihmetellen ei tienyt mitä miehestä uskoa. Jos oli paha henki, olisi sen muka pitänyt paremmin tietämän, että Hintsan korvat eivät olleet ystävän korvat. Vai olisiko piru niin typerä. Sepä kummalta näytti Hintsan mielestä. Kuitenkin hän tahtoi vielä, miten mahdollista, "pettää perkelettä".

— "Jos Harald ritari on valmis ja varusteillaan, — mitä sitten"? — —

Asemiehen suora-sukuiset kasvot, jotka eivät osanneet teeskennellä, osoittivat aivan selvästi, että jotakin sukkeluutta mielessä oli. Mutta kaniiki, pahaksi onnekseen, ymmärsi väärin, tämän viekastelemisen oikeata laatua. Hänen oma muotonsa muuttui saman-näköiseksi ja alhaisella varovalla äänellä hän lausui:

— "Sitten pitää pysymänne hiljassa, ett'ette karkoita otustamme. Meidän ei auta käydä häneen käsiksi, ennenkuin panna-kirous on julistettu; se olisi Ruotsin la'in rikkomista. Mutta kun tämä on tapahtunut, — kun hänen nimensä on pyhitty pois elämän kirjasta, — kun soihdut maassa makaavat suitsemassa, silloin hän on rauhaton taivaissa ja maan päällä, ja jos tehtävänne oikein te'ette, hän ei kauas pääse Aurajoen vesiä edemmäksi. Sitten purjehditte yhtä suoraan Pohjanmaan rannoille. Kuinka Harald siellä toimittaa asiansa, hän itse paraiten ymmärtää. Mutta aluksi tarvitaan varovaisuutta. Jokos ymmärrätte"?

— "Jo ymmärrän"! vastasi Hintsu Suurpää lujasti ja käänsi papille selkensä, lähtien tiehensä alas vuoren kuvetta.

Kaniiki jäi vähän aikaa tätä äkki menoa kummastelemaan. Hän ei kuitenkaan tullut käsittäneeksi, että Hintsu oli ruvennut omia teitänsä astumaan, vaan piti

hänen eriskummaisena jörönä, joka ei ollut muka ihmisten tapoja oppinut. Jotenkin levollisena hän siis alkoi astua tiehensä kaupunkiin päin. Vähän matkaa tultuansa käänsi silmänsä takaisin. Siinä istui entisellä paikallaan Tuovi laulamassa, ja Ragvald selvästi eroitti sanat:

"Susi suotta kiertelevi,
Missä karhu kaartelevi".

Se oli kaniikille häikistystä ja tämä kiirehti poies näkyviltä.

Mutta Hintsu oli suoraa tietä rientänyt rannalle, jossa hänen oli helppo löytää ketä haki. Kaikki tunsivat Pirkkalais-haahden, josta äskettäin niin paljon kalliita nahkoja oli myyty laiva-saksoille. Itse haaksi olikin helppo muista erottaa punaisilla purjeillansa ja vasken-karvaisella keulallaan, joka ilta-aurion säteissä kimalteli. Asemiehen täytyi ihmetellä, ett'ei tuo jo ennen astunut hänen silmiinsä. Mutta markkina-tohinassa oli Hintsu ainoastaan omia asioitansa ajatellut. Nyt olivat markkinat melkein lopulla, kirkon ainoa kello alkoi pyhää soida ja väkijoukko vähitellen hajosi, valmistumaan huomenista juhlaa varten. Pirkkalais-haahden kannella näkyi ainoa mies, joka ajatuksiinsa vaipuneena katseli päivän laskua. Hänen uljaasta varresta ja muodostaan Hintsu kohta hänen arvasi Pohjan Pirkkalaisten päämieheksi ja kiirehti hänen puheillensa. Mitä Pohjan mies lienee mielessänsä miettinyt, mennekö aikaa, jolloin ei vielä päämiehyden mureet häntä painaneet, vaiko kultaista tulevaisuutta, milloin nykyiset myrsky-pilvet olisivat ohitse menneet ja Lyyli olisi hänellä vakaana omaisuutena rauhallisessa kodissa? — — hän ei mietteistänsä havahtanut, ennenkuin roteva ääni hänen takanansa soi;

— "Olette Pohjanpiltilti"?

Pohjalainen kääntyi kummastuneena puhujan puoleen ja näki vieraan soturin lähellänsä haahden kannella.

— "Olen Vitjakka Pouttu, Pohjan Pirkkalaisten päämies. Mitä minusta"?

— "Aiotteko tänne jäädä juhlan yli"? jatkoi asemies, joka ei ollenkaan hämmästynyt Pohjalaisen tylymäistä vastausta.

— "Aion kun aionkin", vastasi Pohjanpiltilti.

— "Minun neuvoni on, että vielä tänä iltana lähette koti-matkalle".

Pohjanmies ei tuohon muuta vastanut, kuin: "Ei neuvo väärään vie, oppi ei kaada kankahalle". Se pilkallinen levollisuus, jolla nämä sanat lausuttiin, suututti Hintsu Suurpäättä, joka äkeissänsä "murti suuta, väänti päätä". Mutta mieltänsä maltaen, hän päätti puhua suunsa puhtaaksi.

— "Teidän päällemme ja koko Pohjanmaan yli lasketaan huomispäivänä julkinen panna-kirous. Jos tahdotte tuon herkkupalan oikein kuumana suuhunne, niin jääkätte tänne".

— "Panna-kirous"? matki Vitjakka; "se ei ole mahdollista". — "Ja mistä syystä"? hän jatkoi, ikäänkuin tutkiaksensa tämän sanoman oikeata perää.

— "Syynne itse tiedätte", vastasi Hintsu: "luulen minä, että olette jollakin naimisellanne rikkoneet kirkon sääntöjä; ja muutoin taidatte tietää, että susi kyllä syitä saa."

Pohjanpiltti seiso i äänetönnä, arvellen asiata. Viimein lausui rauhallisesti:

— "Luotan pispaa Maunun vilpittömään, suopeaan mielen-laatuun, jään tänne ja menen vielä tänä iltana häntä hakemaan. Hänelle minun onkin asia. Hänen avullansa toivon kaikkien seikkain selvenevän. — — Mutta kiitos kuitenkin neuvostanne".

— "Ei kestäisi kiittää" vastasi toinen, "jos antaisin teidän pysyä noissa tuumissanne. Pispaa ette täällä tapaa tänä eikä huomispäivänä. Hän on kunnan mies, mutta nyt hän päästi ohjokset käsistä. Jos lähdette Kuusluodolle, taidatte tosin pispaa tavata. Mutta tärkeämpi teidän on päästä kotia; sillä ritari Harald haaksinensa on täällä saaristossa valmiina ja aikoo Ruotsin miesten kanssa tulla Pohjaan. Hän ainoastaan odottelee huomispäivää saadaksensa teidät onkeensa".

Joka suoni Pohjalaisen kasvoissa oli paisunut ja silmät iskivät tulta. Hän antoi kätensä Hintsulle, lausuen:

— "Nyt tahdon seurata neuvoanne. Kuka olette".

Asemies lyhyesti mainitsi nimensä ja olonsa sekä mitä hän tiesi Haraldin hankkeista, ja ilmoitti myöskin lähtevänsä Karjalan maille hakemaan nuorta Kurkea, jos tämä enää elävissä olisi. Sitten miehet kohta ystävyydellä erisivät ja Pohjanpiltti kokoili toverinsa valmistamaan lähtöä kotiin päin. Ennen kuin iltarusko vielä oli kokonansa himmentynyt, nähtiin heidän punaiset purjeensa Aurajoen suussa ja auringon noustessa heidän haahdensa kynti Raumanmerta. Ritari Harald, joka ei tiennyt olla varoillansa, vaan oli levollisesti pysynyt Rymättylän selällä, sai liian myöhään tiedon Pohjanmiesten lähdöstä. Vasta joku päivä myöhemmin nähtiin koko hänen laivastonsa purjehtivan Rauman merta myöten Pohjan Kurkkua kohden. Mutta Turun kirkossa oli juhla vietetty tavallisilla menoilla ja suuren väkijoukon läsnä-ollessa. Kesken juhlaa oli yläalttarille astunut kaniiki Ragvald ja muut papit, palava soihtu kunkin kädessä. Kun panna-kirous oli lausuttu Pohjanmaan yli, viskattiin soihtut maahan sammumaan ja kunkin papin suusta soivat sanat: "Niin heidän sielunsa hukkukoot helvetissä".

Pohjan vesillä.

Se oli äkki-arvaamatonta Pohjan miehille tämä kahdenkertainen isku, jolla nyt hengellinen ja maallinen valta yhdistettynä heitä tavoitteli. Jos olisi ritari Harald suoraan tietä vienyt laivastonsa Pohjanmaalle, hän arvattavasti olisi tullut niinkuin äkillinen raju-ilma Pohjanmiesten päälle, joista iso joukko tätä nykyä asui kalastus-paikoillaan Merenkurkun saarilla ja luodoilla. Mutta nyt oli Pohjanpiltti tovereinensa päässyt häntä pakoon Turusta ja ryhtyi kohta suurella innolla puollustus-keinoihin. Kiireisellä sanalla käskettiin kaikki Pohjalaisten kalaveneet kokoon Mikkelin saaristoon, eikä monta päivää kulunut, ennenkuin tieto oli levinnyt mannermaalle ja isommat haahdet Kyrönsuun satamoista riensivät kokous-paikalle. Näitten joukossa oli Lyylin pursi, joka niinkuin pääskynen kiitti meren pintaa myöden. Tuuli oli kääntynyt koilliseen, josta Ruotsalaisten tulijain matka vähän vitkastui. Kun vihdoinkin tuuli oli siirtynyt luoteiselle ja Harald'in haahdet Valassaarten niemiltä käänsivät kokkansa Mikkelin-saaristoa ja Suomen-puolista mannermaata kohden, niin Pohjalaistenkin laivasto oli valmis heitä kohtaamaan Mikkelinsaarten edustalla. Etupäässä hohti Pohjanpiltin oma

haaksi, jonka vaskinen rinta uhkasi painaa allensa ja musertaa jokaisen, joka sen tielle sattuisi. Sen kokassa seisoivat Lyyli, joutsen kädessä, ja perää pitämässä oli Vitjakka Pouttu itse tukevalla käsivarsilla. Kun Harald ritari näki Pohjanmiehet näin varusteilla, hän epäili ruveta heidän kanssansa kähäkkään ja lähetti ainoastaan kaksi haahtaa lähemmäksi tiedustelemaan. Niinkuin haukka syöksyy saaliinsa päälle, lasketteli Pohjanpiltti haahtensa näitä tulijoita vastaan. Äkkinäisellä käännöksellä hän ryntäsi toisen vihollisensa kylkeä kohden, jotta alus väkinensä päivinensä meni upoksiin. Toinen alus, joka varosi samaa kohtaloa, kääntyi kohta pakomatkaansa Harald'in laivaston luoksi.

Tämä ensimmäinen onnettomuus katsottiin Ruotsinmiehillä pahaksi aaveeksi ja hämmästys oli sitä suurempi, koska olivat toivoneet pääsevänsä ilman vaivatta voitolle. Nyt kun tämä toivo petti, luultiin Pohjalaisten olevan oikein ankarilla varusteilla, ja Harald'in laivasto, joka enemmän oli varusteltu uutis-asutusta varten kuin sotaan, ei luultu kelpaavan tätä väki voimaa vastaan rinnustelemaan. Näistäpä syistä se kumma tapahtui, että Pohjanmiehet, jotka Mikkelin-saarten edustalla yhä vartosivat vihollistensa tuloa, pian näkivät näiden katoavan täysillä purjeilla etelää kohden. Varovaisuus pidatti heidät lähtemästä niitä takaa ajamaan, ja Harald siis sai, vähäistä etelämpänä Merenkurkusta, täyttää rauhassa retkensä varsinaista aikomusta, asettaen uutis-asujaimia pitkin rannikkoa Närpiön ja Ulvilan välille. Nämä rantamaat olivat silloin enimmästään autiota erämaata; ainoastaan muutamat kalastuskodot ja kesä-pirtit seisoivat tuolla täällä lahtien perissä ja näiden omistajat ajettiin väki-voimalla pakoon ylimaahan. Se on vanha pakina nykyisten Suomalaisten seassa Pohjanmaalla, että valloittajat Ruotsalaiset hurraa-huudoilla viettivät voittoansa ja että Hurrin-nimi, jolla Suomalaiset meidänkin aikana näitä Pohjan Ruotsalaisia mainitsevat, on siitä alkunsa saanut. Kuinka lieneekään, niin ensimmäiset Ruotsin-miehet nyt olivat Pohjan rannoille asettuneet Kokemäen-joen suusta pohjaseen päin Närpiön ja Maanlahden paikoille saakka. Heitä oli miehiä ja vaimoja, enimmästään nuorta urheata väkeä, eikä aikaakaan, niin olivat jo kodistuneet tässä uudessa maassa, jonka olivat väkevämmän oikeudella tehneet omaksensa.

Mutta Suomalaiset taas eivät mielineet antaa näiden käskemättömäin vierasten tässä rauhallisesti sijaantua. Tuskin oli talvi tullut, niin Suomalaisia parvikuntia tuli Teuvan takamaiden yli ranta-seudulle, missä hätyyttivät uutis-asukkaita, polttivat heiltä talot ja monesta paikasta tappoivat asujaimet suku-puuttoon. Eikä tämä kuitenkaan ollut kuin yksityisten kostoja. Itse Pirkkalais-seura oli käräjissään päättänyt rajoittaa puolustuksensa Merenkurkun saaristoon ja Kyröjoen laskupaikoille eikä olla lukevanansa noita etelämpää rannikoita Pohjan

piirikuntaan.

Sitä innokkaammin Pohjan Pirkkalaiset varustelivat tulevan kesän puolustusta ja Harald ritari puolestansa ei myöskään levännyt. Uuden väkevämmän voiman kanssa hän seuraavana keväänä ilmaantui Pohjan vesille, mutta veristen taistelujen perästä hän ei muuta voittanut, kuin että eteläinen Kurkku ja lähin rannikko asutettiin Ruotsalaisilla. Missä ikinä nämä pyrkivät pohjoisemmaksi päätä, lyötiin heitä voitollisesti takaisin ja nimet: Riitakari ja Riita-luoto y.m., muistuttelevat vielä näistä taisteluista. Mutta Suomalaiset rupesivat väsymään näihin pitkällisiin sotiin ja eripuraisuus alkoi syttyä heidän keskenensä. Kuitenkin vielä seuraavaksikin kesäksi tekivät vahvoja valmistuksia ja toiselta puolen ritari Harald oli päättänyt silloin käyttää isomman voiman kuin milloinkaan ennen. Siinä toimessa häntä vihdoinkin autteli itse marski Torkel Knuutinpoika, jonka mielestä tämä Pohjalaisten kiinteä uppiniskaisuus Ruotsin hallitusmiestä vastaan alkoi näyttää vaaralliselta. Eikä kaniiki Ragvald myöskään ollut joutilaana. Useissa Ruotsin maakunnissa hän saarnasi ristiretkä näitä Pohjan pakanoita vastaan, luvaten maalliset ja iankaikkiset edut kaikille, jotka lähtisivät hätääntyneen kristin-uskon avuksi Pohjanmaalle.

Näin nyt molemmilla puolin oli valmistettu ratkaiseva taistelu.

Pyhän Pietarin aattona kulkea risteili Pohjalaisten laivasto aavalla merellä peninkulman päässä koillis-suuntaan Mikkelin saaristosta. Muiden aluksien seasta eroitettiin helposti Pohjanpiltin suikea haaksi, jonka vaskikiskoinen keula hohti ilta-päivän valossa. Etu-kannella seisoi täydessä sota-asussa Pohjan Pirkkalaisten nuori päämies ja hänen käsivartensa nojassa Lyyli, Pohjan neiti, sekin sotaissä puvussa, kädessään teräksinen joutsu ja selässä viini täynnänsä nuolia. Raitis meren-tuuli oli poskille jälleen virittänyt punan ja silmissä paloi innon hohde; mutta tämä valo ei ollut enää kirkas kuin päivän paiste, vaan synkkä kuin talviset revon-tulet. Samate synkkä hänen mielensäkin oli ja synkät ne sanatkin olivat, joilla hän sulhoansa puhutteli.

— "Meitä painaa taivaan viha, Vitjakka. Perikatomme on lähellä, — sen minä tunnen enkä säikähdä. Mutta voi minuani, joka olen tuottanut perikadon tälle rakkaalle syntymä-seudulleni! — — Yksi ajatus minua lohduttelee: kun meitä ei enää ole, silloin toivon rauhan uudesta koittavan näille Pohjanmaille."

Hetken aikaa jäi Pohjan päämies näitä surun-alaisia sanoja miettimään. Haikeat ajatukset taistelivat hänen sydämessään, mutta miehuullisesti hän hillitsi

mielensä kuohuvia aaltoja.

— "Te'et vääryyttä itsellesi, Lyyli," hän hellästi lausui; "sinunko tähtesi tämä sota on syttynyt? — ei vainen, se on ainoastaan ulkonainen asian muoto. Pohjanmaan vapaus, Pirkkalaisten oikeudet, se näiden taistelujen synty ja perustus on. — Sinä ennustat perikatoamme, ja totta tuo saattaa olla. Mutta usko minua, jos hukummekin, ei ole tämä taistelemisemme turha ollut; sillä olemme Pohjanmaalle pelastaneet mitä pelastettavissa oli. — Ja miks'en sitten ilolla hukkuisi, — sinun kanssasi ikuisesti yhdistettynä."

— "Minä ennustan," vastasi Pohjan neiti juhlallisesti, — "minä tiedän, että on perikatomme lähellä. Vanhan Kurjen haahmo meitä takaa ajaa. Mutta riemulla tahdon mennä Tuonelaan sinun seurassasi, Pohjanpiltti. — Kerran meidän vielä tulee taistella ja voittaa. Katsos, Ruotsin laivasto lähenee."

Ja niinpä lähenivät Harald'in haahdet Mikkelin saariston kohdalta. Etupäässä ritari itse purjehti laskien suoraa matkaa Pohjanpiltin alusta kohden. Hänen silmänsä, missä hän seisoi haahdensa kokassa, näyttivät ampuvan vihan nuolia kypärin alta. Kesäinen päivä oli laskeumaisillansa. Se ikäänkuin peitti kasvojansa näiltä vihan nä'yiltä.

Mutta Pohjanpiltti likisti morsiamensa rintaansa ja alkoi valmistella yöllistä tappelua. Lyylin asema oli nyt niinkuin aina kokassa ja hänen ympärinsä seisoi Pohjan etevimmät urohot. Perää taas hallitsi Vitjakka itse ja kaikki laivan-väki noudatti hänen käskyjäänsä.

Kirkas kesä-yö oli levittänyt hiilakan huntunsa Pohjan vesille. Saaret nukkuivat ja Vellamon väki nosti ujostellen paitansa aalloista, jotta ruohonpäiset hapsat liehuivat leudossa länsi-tuulessa. Koko luonto vietti juhlaa; — mutta ihmisten täytyi vihan töitä toimitella. Jo olivat laivastot lähellä toisiansa. Viuhuen nuolet lensivät jäntehiltä. Keulojen edessä kohisi valkea vaahto ja haahdet törmäsivät yhteen jytinällä. Mutta Lyylin silmät salamoitsivat. Hän jännitti joutsensa; ensimmäinen nuoli lähti sirkuen Harald'in haaha kohden ja ritari itse putosi hermottomana partaan yli mereen.

Molempien päämiesten haahdet makasivat jo vieretysten ja ankara taistelu alkoi, jonka loppu oli Suomalaisten voitto ja Ruotsin hahden valloitus. Muiden alusten välillä kesti tappelu vaihtelevaisella onnella. Jalona ja vapaana Pohjanpiltti morsiamensa kanssa yksin laineilla kiikkui. Heidän miehensä olivat menneet

valloitettuun haahteen. Ainoastaan kahden seisoivat Lyyli ja Vitjakka laivansa perässä, katsellen muiden veristä leikkiä, joka jo kaikin paikoin alkoi kallistua Suomen miesten eduksi.

Mutta mikä haahmo tuolla etelässä liikkuu veden kalvolla? — — — Se on alus, joka täysillä purjeilla kiidähtää Pohjaa kohden. Se tulee lähemmäksi, aamu alkaa koillisessa ruskottaa ja tulevan haahden kokassa eroitetaan rautapukuinen mies. Pohjanpiltti ja Pohjan neiti häntä kammolla tarkastavat; nousevan auringon valossa tuntevat — Kurjen ukon muotoa.

Ei ole raskaampaa maailmassa mitään kuin oman vanhemman kirous. Se saattaa aiaksi haihtua ja raukeavanansa olla, mutta vihdoinkin se kokoilee musertavia ukon-pilviä syyllisen ja syyttömän pään yli.

Ikäänkuin suuri kallion kappale olisi laskeunut Pohjanpilffin laivanperään, niin tämä perä painui veteen, ja keula nousi pystyyn, välkkyen auringon säteissä. Vielä hetki, niin aallot löivät yhteen vajonneen haahden yli ja Pohjanpiltti morsiameneen oli kadonnut.

Mutta Ruotsin haahdet, jotka nyt yli-ympäri olivat pakosalla, riensivät vastatulle aluksen luo, jonka johdolla toivoivat voivansa uudistaa taistelua, Suomalaiset taas, kun havaitsivat päämiehensä hukkumista, tulivat alamielisiksi, eivätkä tienneet, mitenkä asiansa asetella. Tappelu oli hetkeksi seisahtunut.

Silloin kuului äsken tulleesta aluksesta rauhan sanoma. Se oli marskin, Torkel Knuutinpoian käsky, että sota lakkaisi ja kukin eläisi sovinnossa, pitäen mitä hänellä oli, unohtaen vihansa ja kärsimänsä vääryydet. Ruotsalaisten niinkuin Suomalaistenkin piti muka yhdistämän voimansa Venäjätä vastaan; sillä marski oli päättänyt ensi tilassa tehdä suuren risti-retken Inkeriin.

Tämän rauha-sanoman tuoja oli — nuori Kurki Laukon herra, joka päästyänsä Venäjän vankeudesta oli rientänyt Ruotsiin hakemaan oikeutta Harald ritaria vastaan sekä marskin armoa sisarellensa. Hänen muassaan seurasi ystävänsä Hintsu Suurpää, joka monien vaivojen ja vastusten perästä oli löytänyt haettavansa vihollisten maasta ja Hansalaisten kauppiasten avulla saanut hänen lunastetuksi. Molemmat olivat Ruotsista rientäneet Pohjaan, missä Kurki toivoi tapaavansa sekä ritari Harald'in että Lyylin, Pohjan neiden, — toisen mielihaikeaksi, toisen sydämmen suosioksi. Mutta edellinen oli kaatunut ja jälkimäinen sulhonensa oli Ahtolaan vajonnut meren syvyyteen paeten isän

haahmoa, joka tulijassa veljessä häntä kauhistutti.

Siis ei muuta jälillä ollut kuin sovittaa rauha eläväisten välillä. Tästä sovinnosta päätettiin lähteä Mikkelin-saarille keskustelemaan ja paikalle tultua valittiin kahden puolen uskotuita miehiä, jotka ehdoista sopisivat. Ruotsalaiset vaativat itsellensä asunto-paikkoja pitkin rannikkoa Merenkurkusta pohjaseen, mutta Suomalaiset eivät tahtoneet luopua meren-partaasta ja saaristosta. Vihdoin taipuivat Suurpään ja Kurjen kehoituksiin ja varoituksiin, antaen siirtolaisille muutamia määrättyitä rantaseutuja, joista Vöyrin ja Pietarsaaren pitäjät syntyivät. Myöskin niille Ruotsalaisille, jotka etelämpänä olivat edellisinä vuosina asettuneet, vakuutettiin rauha. Sitä vastoin Suomalaiset pysyttivät itsellensä Kyröjoen lasku-paikat sekä kalastus-oikeuden muutamissa Merenkurkun saarissa. Mitä olivat kadottaneet toivoivat runsaassa mitassa takaisinsaavansa Perä-pohjassa, johon nyt iso joukko päätti siirtyä ja jossa Pirkkalais-seura sittemmin virkeni uuteen eloon. Tälle seuralle nuori Kurki vakuutti marskin nimessä vanhat oikeudet, joihin lisäksi nyt tuli selvä oikeus asettaa seuran sisällinen hallitus oman edun ja mielen mukaan.

Tämä oli Pietarin päivän sovinnot. Muutamat Pohjan Pirkkalaisista lähtivät Kurjen kanssa Ruotsiin, saamaan täyttä vahvistusta näihin ehtoihin. Muut hajosivat omille toimilleen, ja rauha oli taas Pohjan vesillä ja Pohjan mailla. Mutta koston-halu vielä salaisesti paloi monen sydämissä. Sovinnon ehdot usein rikottiin kahden puolen ja monta kähäkkää syntyi, jotka ensi aikoina vetivät hallituksenkin silmät puoleensa. Vuosisatoja piti tämän rauhattomuuden jälkiä kestäjän. — —

Yksi oli, joka ei alustakaan suostunut Pietarin päivän sovintoihin. Se oli Pohjanpiltti. — Kun osa Ruotsinväestä seuraavana päivänä purjehti Pietarsaarta kohden, asettaaksensa siellä asumuksiaan, niin paikalla, missä äskettäin tappelu oli seisonut, iso joukko heidän aluksiaan törmäsi veden-alaista karia vastaan ja hukkui. Se oli Pohjanpiltti, joka yksinään pitkitti sodan, ja vaskisella keulallaan halkaisi vihollistensa haaksia.

Kuudennen-toista sata-luvun alku.

Pentti Pouttu, Kyröläinen, ei ollut se mies, joka paljaaksi huviksensa olisi

muinaisia tapauksia muistossaan säilyttänyt. Päin-vastoin hän ne sovitteli oman aikansa oloihin ja tapauksiin. Tiedämme kaikki mitä suuria melskeitä näinä seuraavina vuosina jälkeen Söderköping'in valtiopäiväin tapahtui, yleensä Suomessa, mutta erittäisin Pohjanmaalla. Tiedämme myöskin kuinka Pentti Poutun kävi, kuinka hän jouluna 1594 seurasi sitä nuijajoukkoa, joka ranta-tietä myöden kulki Ulvilaan päin, kuinka Aksel Kurki tämän joukon hajoitti, ja kuinka Pouttu vankeudessa kuoli. Se on tuttu asia, että nuijamiehet toivoivat saavansa Aksel Kurjesta hyvää toveria kapina-tuumiinsa, ja Pentti Pouttu oli tämän luulon levittäjä. Eiköhän tämä Aksel Kurki muka ollut sukua kaikille Pohjanmiehille ja erittäisin Pouttulaisille? Eikö hän muutoinkin ollut kunnan mies ja saattaisiko semmoisena sotia omaa sukuansa vastaan? — Aksel Kurki oli kunnan mies, mutta Pentti Pouttu oli tehnyt väärät päätökset muinaisten muistojensa johdosta. Tämä ei ollut näiden muistojen vika. — — —

Keväällä 1600 olivat asiat monien vaihetten perästä asettuneet. Linköpingin valtiopäivät olivat langettaneet verisen tuomion "herrojen" yli, joiden joukossa nyt Aksel Kurkikin oli seisonut, — ja tuomiokunnassa oli istunut kaksi miestä Pohjanmaaltakin, toinen Hannu Hannunpoika Fordeel, nuijamiesten uskollinen ystävä ja kostaja, — toinen Pekka Pietarinpoika, jalkaväen päällikkö, joka milloin oli avullinen ollut Pohjan Suomalaisia mestaamassa, milloin oli ollut vainottu, Pohjan Suomalaisten muka ystävä ja suosittelijana. Muutamana keväisenä yönä, kohta jäiden lähdettyä, kulkivat nämä molemmat, kukin eri haahdessaan, Merenkurkun vesiä kotia päin. Hannu Hannunpoika istui äänetönnä perässä, ajatellen viime kuluneiden vuosien kummallisia tapauksia. Hänen mieleensä selvästi muistui, mitä Pentti Pouttu kerran näillä vesillä oli jutellut, ja kamoksuen hän katsoi ympärinsä pitkin veden pintaa. Äkisti välkkyi outo valo keulan edestä, ja Fordeel kohta käänsi aluksensa toiselle suunnalle. Seuraavana aamuna, kun taas uskalsi entiselle urallensa palata, hän tapasi jäännökset Pekka Pietarinpoian hajonneesta haahdesta aaltojen ajona. — Pohjanpiltti oli aloittanut kuudennen-toista sata-luvun.

***** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK POHJAN-PILTTI *****

********* This file should be named 18904-8.txt or 18904-8.zip ********* This and all associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/1/8/9/0/18904/>

Produced by Tapio Riikonen

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

***** START: FULL LICENSE *****

**THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU
DISTRIBUTE OR USE THIS WORK**

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.org/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of

change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other

work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to

return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT,

INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, is critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pglaf.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pglaf.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pglaf.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only

a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.org>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.